

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ

«Методика викладання психології»

для студентів напряму підготовки
6.030103 Практична психологія

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З КУРСУ
«Методика викладання психології»

для студентів напряму підготовки
6.030103 Практична психологія

Укладачі: Гавриловська К.П., Фальковська Л.М.

Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2016

УДК 159.9(07)
ББК 88.3я73
М12

*Рекомендовано до друку Вченою Радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка
(протокол № 1 від 30.08.2016 р.).*

Рецензенти:

Климчук В.О. – доктор психологічних наук, професор кафедри клінічної психології
Українського католицького університету.

Косигіна О.В. – кандидат психологічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та
андрагогіки Житомирського обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти Житомирської обласної ради.

М12 Методичні рекомендації з курсу «Методика викладання психології» для
студентів напрямку підготовки 6.030103 Практична психологія /
Укладачі Гавриловська К.П., Фальковська Л.М.– Житомир, 2016. – 70 с.

Методичні матеріали з курсу «Методика викладання психології» складено відповідно до місця та значення дисципліни за структурно-логічною схемою, передбаченою освітньо-професійною програмою бакалавра з напрямку підготовки 6.030103 «Практична психологія». Вони охоплюють всі змістові модулі, визначені освітньо-професійною програмою.

Методичні матеріали з дисципліни «Методика викладання психології» складаються зі: вступу, розподілу навчальних годин на модулі, тем лекційного курсу дисципліни, інструктивно-методичних матеріалів до практичних занять, а також до самостійної роботи студентів, наявні завдання та вимоги до підсумкових модульних робіт і до екзамену, список рекомендованої літератури.

УДК 159.9(07)
ББК 88.3я73

© К. П. Гавриловська, Л. М. Фальковська 2016

ЗМІСТ

Вступ	4
Структура навчальної дисципліни	6
Рекомендації до організації самостійної роботи	8
Модуль 1	15
Лекційний курс	16
Практичні заняття	19
Завдання до ПМР 1	23
Модуль 2	24
Лекційний курс	25
Практичні заняття	28
Завдання до ПМР 2	32
Модуль 3	33
Лабораторні заняття	34
Завдання до ПМР 3	38
Вимоги до заліку	40
Рекомендована література до курсу	42
Критерії оцінювання	44
Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу	
“Методика викладання психології”	48

ВСТУП

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання дисципліни «Методика викладання психології» є набуття майбутніми психологами знань щодо методики передачі психологічних інтелектуальних надбань, формування навичок навчально-методичної діяльності.

Завдання:

- набуття майбутніми психологами знань щодо методики передачі психологічних інтелектуальних надбань
- формування навичок навчально-методичної діяльності.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- Мета, завдання, предмет методики викладання психології
- Врахування історії розвитку психології та її сучасного стану при викладанні психологічних наук
- Викладання як сфера реалізації професійної діяльності психолога
- Актуальні питання викладання психології
- Психологічна теорія навчальної діяльності
- Психологія проблемного навчання
- Теорія навчання у психології
- Сучасний стан реалізації ідеї розвиваючого навчання
- Форми організації навчання у вузі
- Методи викладання у вищій школі
- Гнучкі технології навчання та засоби їх використання
- Психологія активних методів навчання
- Методичні особливості викладання теоретичної психології
- Методичні особливості викладання прикладної психології
- Самостійна робота як форма навчальної діяльності студента
- Організація та завдання самостійної роботи студентів
- Контроль як навчальна дія студента
- Форми контролю і корекція знань студентів
- Методичні прийоми забезпечення ефективності поточного педагогічного контролю
- Виховний потенціал дисциплін психологічного циклу
- Соціально-перцептивна компетентність викладача психології

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **уміти** (*освітньо-професійна програма, додаток Б*):

- Здійснювати методико-психологічне забезпечення навчального процесу
- Використовуючи психокорекційні та розвиваючі методики, вміти впливати на суб'єктів навчального процесу з метою формування професійних цінностей особистості
- З метою практичного застосування психологічних знань у просвітницькій роботі вміти розкривати перед слухачами предмет психології
- В умовах швидкоплинних соціально-економічних змін у суспільстві вміти адаптуватись до нових професійних та соціальних умов освітнього середовища з метою забезпечення конкурентноспроможності на ринку освітніх послуг
- З огляду на об'єктивні умови професійної діяльності, вміти коректувати та оптимізувати індивідуальний поведінковий стиль суб'єктів педагогічного процесу з метою забезпечення комфортного самопочуття на робочому місці та збереження психологічного здоров'я членів колективу
- З метою підвищення ефективності сприймання та засвоєння психологічних знань вміти добирати, застосовувати педагогічно обґрунтовані методи і прийоми

викладання психологічних дисциплін, враховуючи як об'єктивні, так і суб'єктивні фактори, що впливають на оптимізацію педагогічного процесу

- З метою практичного застосування психологічних знань у просвітницькій роботі вміти аналізувати та розкривати перед слухачами розвиток психології як самостійної дисципліни

- В умовах постійного розвитку, збагачення та оновлення психології як науки вміти використовувати психологічні знання у просвітницькій роботі на основі цілісного бачення їх структури та розуміння місця і ролі окремих тем навчальних дисциплін з психології

- З метою забезпечення реалізації державних стандартів вміти різнобічно аналізувати психолого-педагогічну діяльність у відповідності до конкретних проблем та потреб суб'єктів освітнього середовища

- З метою запобігання професійної деформації вміти розподіляти навчальне навантаження протягом конкретного часового періоду

- Враховуючи актуальність реалізації особистісно орієнтованих технологій навчання і виховання в освітньому просторі України вміти розкривати та обґрунтовувати необхідність подолання стереотипів мислення суб'єктів педагогічного процесу

- Враховуючи різнобічність використання психологічних знань кожним учасником педагогічного процесу, реалізувати індивідуальний та диференційований підходи до суб'єктів навчальної роботи

- З метою практичного застосування психологічних знань вміти популяризувати психологію серед широких верств населення, враховуючи побутові, особистісні та професійні проблеми слухачів

1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма					
	Всього годин	кількість годин				
		лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	Самостійна робота
Модуль 1. ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ						
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика методики викладання психології						
Тема 1. Викладання як сфера реалізації професійної діяльності психолога	2/4	2/2				/2
• Нормативно-правове забезпечення та зміст психологічної освіти	7/7		2/ 2			5/5
Разом за змістовим модулем 1	9/11	2/2	2/ 2			5/7
Змістовий модуль 2. Психологія навчальної діяльності студента. Керівництво самостійною роботою студентів у викладанні психології.						
Тема 2. Проблема ефективності викладання психології та засвоєння психологічних знань	2/3	2/2				/1
• Дидактичні стратегії управління процесом формування пізнавальної діяльності у курсі психології	4/4		2/2			2/2
Тема 3. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення психології	2/2	2				/2
• Активні методи вивчення психології	5/4		2			3/4
Тема 4. Сучасна психологічна освіта	10/10					10/10
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)*	4/4					4/4
Разом за змістовим модулем 2	27/25	4/2	4/2			19/21
Разом модулем 1	36/36	6/4	6/4	-		24/28
Модуль 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ						
Змістовий модуль 1. Теорія навчання і викладання у вищому навчальному закладі						
Тема 5. Методика підготовки лекційних та семінарських занять з психології	4/4	4				/4
• Організація навчання та види навчальних занять з психології	5/4		2			3/4
• Підготовка лекційних та семінарських занять з психології	5/4		2			3/4
Разом за змістовим модулем 1	14/12	4	4			6/12
Змістовий модуль 2. Контроль і корекція навчальної діяльності студентів						
Тема 6. Методика перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях	4/5	2				2/5
• Перевірка та оцінка знань студентів	4/5		2			2/5
Тема 7. Професійна підготовка та діяльність викладача психології	10/10					10/10
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)	4/4					4/4
Разом за змістовим модулем 2	22/24	2	2			18/24
Разом модулем 2	36/36	6	6	-		24/36

Модуль 3. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ПСИХОЛОГІЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ						
Змістовий модуль 1. Викладання психології як науки теоретичної і прикладної						
Тема 8. Технологія розробки навчального курсу	11/11			6/2		5/9
Тема 9. Технологія підготовки лекційних та семінарських занять з психології	11/11			6/2		5/9
Тема 10. З історії викладання психології	10/10					10/10
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)	4/4					4/4
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	36/36	-	-	12/4		24/32
Разом за модулем 3	36/36	-	-	12/4		24/32
Усього годин за семестр	108/108	12/4	12/4	12/4		72/96

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- виконання завдань для самостійної роботи;
- конспектування першоджерел;
- виконання практичних завдань до лабораторних занять;
- підготовка рефератів;
- опрацювання основних понять;
- підготовка біографічних довідок;
- укладання власних словників до курсу;
- виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань;
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до заліку.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань теми практичного заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки.

- Визначте питання для підготовки (Ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття).
- Візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття.
- Прочитайте ці розділи.
- Складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання.
- Визначте основні поняття, які Ви повинні засвоїти.
- Проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми.
- Для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу.
- Визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які Ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями Ви можете звернутися на консультації до викладача.
- Перевірте, як Ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки.

- Прочитайте запропоноване першоджерело.
- Правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані).
- Складіть план (простий або складний).
- Для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі.
- Представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо.
- Для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка рефератів передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі реферату.

Алгоритм підготовки.

- Ознайомтеся з вимогами до реферату.

- Підберіть літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
- Складіть план реферату.
- Опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
- Систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
- Дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
- Оформіть реферат відповідно до вимог.
- На основі реферату підготуйте усну доповідь на практичне заняття.

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР) та заліку має на меті узагальнення та систематизацію знань з окремого модуля або дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання

- Ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або екзамену.
- Підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік Ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах).
- Перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками.
- Визначте рівень знань з кожного питання.
- Визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо). З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять та виконання завдань до лабораторних занять.
- Для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання.

Примітка: обов'язковою умовою допуску до екзамену є засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання. Якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача. Час проведення консультацій зазначений у графіку проведення консультацій (кафедра соціальної та практичної психології).

АЛГОРИТМ ВИКОНАННЯ ЛАБОРАТОРНОЇ РОБОТИ

1. Уважно прочитайте план лабораторного заняття (у робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах), особливу увагу зверніть на пункт «Звіт».
2. Матеріали проведеного дослідження Ви маєте представити у вигляді звіту. Вимоги до оформлення звіту зазначені в інструктивно-методичних матеріалах.
3. Порівняйте, чи відповідає зміст Вашого звіту тим вимогам, які зазначені у плані лабораторного заняття пункт «Звіт». Якщо Ваш звіт неповний, допрацюйте його.
4. Розташуйте сторінки звіту у тій послідовності, як це зазначено у пункті «Звіт».
5. Скріпіть сторінки звіту степлером у верхньому лівому куту.
6. Здайте звіт викладачу по завершенню лабораторного заняття (*для студентів денної форми навчання*).
7. Складіть звіти, зазначені у пункті «Вимоги до заліку», по порядку в окрему папку та здайте їх у термін, вказаний викладачем (*для студентів заочної форми навчання*).
8. Звіти за лабораторні заняття є основою для виконання професійно-орієнтованого завдання на підсумковій модульній роботі та екзамені.
9. При здачі звітів прохання не вкладати їх у файли.

Пам'ятайте: якщо Ви не змогли самостійно знайти відповіді на питання, поставте їх викладачеві на лабораторному занятті або на консультації. Ставити питання на ПМР або екзамені вже запізно.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ЗВІТУ ЗА ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ

1. Матеріали проведеного дослідження оформлюються на стандартних аркушах паперу формату А4 у вигляді письмового звіту.
2. Звіт за лабораторне заняття являє собою підготовлений план-проспект готової лекції чи практичного заняття відповідно до алгоритму виконання професійно-орієнтованого завдання.

АЛГОРИТМ РОБОТИ НАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ ЗАВДАННЯМ

I. ЕТАП ПЕРВИННОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

Порядок дій	Критерії оцінювання та спосіб презентації*				
1.1. Категоріально-термінологічне довізначення проблеми, з якою звернулися до психолога (уточнення проблеми, її переформулювання з використанням базових психологічних категорій, понять та термінів)	<p>Діалогічне формулювання проблеми з дотриманням принципу поваги до людини, яка звернулася за психологічною допомогою.</p> <p>Використання базових категорій, понять та термінів, необхідних для подальшої роботи з проблемою.</p> <p>Доступність переформульованої проблеми для сприймання людини, що звернулася за допомогою.</p> <p><i>Опис роботи із проблемою у формі діалогу.</i></p>				
1.2. Формування реалістичних очікувань у людини, яка звернулася за допомогою та визначення напрямків практичної роботи психолога	<p>Виокремлення тих моментів у проблемі, які відносяться та не відносяться до компетенції психолога.</p> <p>Аргументованість вибору напрямку практичної роботи психолога (психодіагностична, консультативна, корекційно-розвивальна, просвітницько-профілактична та інші види робіт).</p> <p>Конкретність визначених очікувань від роботи психолога.</p> <p><i>Опис меж компетенції психолога.</i></p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr> <th>Напрямок практичної роботи</th><th>Обґрунтування</th></tr> <tr> <td> </td><td> </td></tr> </table> <p><i>Перелік очікуваних результатів від роботи психолога.</i></p>	Напрямок практичної роботи	Обґрунтування		
Напрямок практичної роботи	Обґрунтування				

II. ПЛАНОВО-ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП

2.1. Аналіз власного досвіду виконання подібних завдань при вивченні навчальних дисциплін та проходженні практик	Повнота переліку навчальних дисциплін, модулів та тем, завдань практик, де виконувалися аналогічні або близькі за змістом завдання.								
	<table><tr><td>Дисципліна</td><td>Модуль</td><td>Тема</td><td>Зміст питань</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань				
	Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань					
<table><tr><td>Назва практики</td><td>Зміст завдань</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>	Назва практики	Зміст завдань							
Назва практики	Зміст завдань								
2.2. Підбір та аналіз літератури з проблеми, формулювання припущень про способи її практичного вирішення	Наявність всіх видів джерел (довідкова література, монографії, вузькоспеціалізовані статті). Використання електронних каталогів, Internet-ресурсів. Правильність бібліографічного опису. Зазначення основних тез, ідей з конкретних книг чи статей, що дозволяють глибше зрозуміти проблему. Обґрунтованість припущень щодо причин виникнення проблеми.								
	<table><tr><td>Бібліографічний опис джерела</td><td>Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми</td></tr><tr><td></td><td></td></tr></table>	Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми						
Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми								

* Усі матеріали представляйте у презентації, створеній у Power Point

	<div></div> <div></div> <p>Опис припущень щодо причин виникнення проблеми.</p> <p>Пам'ятайте, що посилання виключно на підручники та конспекти лекцій свідчить про низький фаховий рівень психолога.</p>						
<p>2.3. Консультація з фахівцями (в першу чергу це спеціалісти з окремих дотичних до психології галузей (соціологія, психіатрія, педіатрія, дефектологія, правознавство тощо), а також психологи – визнані авторитети в окремих аспектах вашої проблеми)</p>	<p>Аргументоване обґрунтування потреби у консультації фахівця. Визначення фахівців, до яких можна звернутися за консультацією. Повнота переліку та правильність питань для консультації.</p> <table><tr><td>Фахівець</td><td>Обґрунтування необхідності консультації</td><td>Перелік питань</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table> <p>Пам'ятайте, що з учителями, шкільними психологами, працівниками установ та іншими поінформованими особами ви можете просто радитися або уточнювати окремі аспекти проблеми. Консультуватися можна лише з тими, чий професійні знання апріорі глибші за ваші.</p>	Фахівець	Обґрунтування необхідності консультації	Перелік питань			
Фахівець	Обґрунтування необхідності консультації	Перелік питань					
<p>2.4. Складання розгорнутого плану виконання завдання, підбір методів та аналіз ресурсів</p>	<p>Повнота плану, наявність всіх необхідних етапів. Відповідність методів задачам, що стоять перед психологом на кожному з етапів. Перелік необхідних матеріалів.</p> <table><tr><td>Етап роботи</td><td>Методи та процедури</td><td>Необхідні ресурси</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table>	Етап роботи	Методи та процедури	Необхідні ресурси			
Етап роботи	Методи та процедури	Необхідні ресурси					
<p>2.5. Передбачення проблемних моментів (нерозуміння клієнтом причин проблеми, орієнтація клієнта на швидкий результат, перекладання на психолога відповідальності за вирішення проблеми, провокативна поведінка клієнта (провокація агресії, подвійних стосунків, порушення закону тощо), інші проблемні моменти)</p>	<p>Відповідність виділених проблемних моментів специфіці завдання. Глибина аналізу можливих причин проблемних ситуацій. Продуманість варіантів уникнення проблемних моментів.</p> <table><tr><td>Проблемні моменти</td><td>Причини виникнення</td><td>Шляхи уникнення</td></tr><tr><td></td><td></td><td></td></tr></table> <p>Пам'ятайте, що відсутність літератури (те, що ви її не знайшли) чи брак часу (те, що ви не змогли його спланувати) не є проблемними моментами, які стосуються ПОЗ. Професійне життя завжди багатше за навчання, а тому фраза на зразок «ми такого не вчили» також є проблемним моментом, який ПОЗ не стосується.</p>	Проблемні моменти	Причини виникнення	Шляхи уникнення			
Проблемні моменти	Причини виникнення	Шляхи уникнення					
<p>2.6. Підготовка матеріалів, необхідних для виконання завдання (структура первинного інтерв'ю, бланки методик,</p>	<p>Повнота та якість матеріалів, їх відповідність задачам, що стоять перед психологом.</p>						

стимульний матеріал, корекційна програма, програма тренінгу, робочі альбоми для ведучого та учасників тренінгу, інші матеріали)	<i>Представлення матеріалів.</i>
III. ЕТАП ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ	
3.1. Збір емпіричних даних (діагностичне дослідження, експеримент, біографічне дослідження, психосемантичне дослідження, первинне діагностичне інтерв'ю, інші способи дослідження проблеми)	<p>Правильність збору емпіричних даних з використанням обов'язкової методики. Обґрунтованість вибору додаткової методики (якщо такий вибір був). Якість структурування та презентації зібраних матеріалів.</p> <p><i>Обґрунтування вибору додаткової методики (якщо такий був). Текстове, табличне, графічне представлення отриманих даних.</i></p>
3.2. Аналіз та інтерпретація отриманих даних	<p>Правильність вибору методів якісного (класифікація, опис окремих випадків, схематизація, типологізація тощо) та кількісного аналізу (описові статистики, кореляційний аналіз, методи статистичного висновку, методи багатовимірної статистики). Відповідність емпіричних даних та зроблених висновків. Глибина та повнота аналізу та інтерпретації отриманих даних.</p> <p><i>Аналіз та інтерпретація отриманих даних.</i></p>
3.3. Надання психологічної допомоги (консультативна бесіда, психотерапевтична робота, тренінгове заняття, розвиваюче заняття, навчаючий експеримент, інші ситуації практичної роботи)	<p>Правильність застосування психологічних технік та методик з дотриманням конкретних вимог, обґрунтованих та описаних їх авторами. Обґрунтованість вибору додаткових технік та методик (якщо такий вибір був). Дотримання принципів професійної етики.</p> <p><i>Обґрунтування вибору додаткової техніки або процедури (якщо такий був). Опис процесу надання допомоги.</i></p>
IV. ЗВІТНО-ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП	
4.1. Представлення результатів людині, яка звернулася із запитом (висновок за результатами дослідження, підсумкова консультативна бесіда, звіт за результатами тренінгової роботи, виступ на батьківських зборах, перед виробничим колективом, інші варіанти представлення результатів)	<p>Правильність та обґрунтованість висновків. Якість оформлення звіту, повідомлення, діагностичного висновку тощо. Узгодження очікувань (пункт 1.2.) і отриманих результатів.</p> <p><i>Діалогічне представлення результатів роботи замовнику чи клієнту з використанням табличних, графічних, відео матеріалів тощо.</i></p>

V. ЕТАП САМОАНАЛІЗУ

5.1. Аналіз правильності та повноти виконання завдання

Критерій самоаналізу	Якісний аналіз	Бальна оцінка
Чи вдалося визначити практичну спрямованість завдання?		
Чи вдалося співвіднести проблему окреслену в завданні з проблемами, що розглядалися в межах навчальних курсів, практик, наукової роботи (віднести до конкретного модулю, теми)?		
Чи вдалося довідати проблему?		
Чи вдалося використати конспекти лекції та занять практичних курсів?		
Чи вдалося використати електронні бібліотеки та Інтернет для пошуку літератури?		
Чи вдалося скористатися навчально-методичною та довідковою літературою?		
Чи вдалося підібрати фахову-періодичну та вузькоспеціалізовану літературу?		
Чи була обґрунтованою потреба у зверненні за консультацією до фахівців?		
Чи вдалося створити розгорнутий план виконання завдання?		
Чи вдалося підібрати методи та процедури до кожного з пунктів плану?		
Чи вдалося визначити необхідні ресурси, продумати способи їх забезпечення?		
Чи вдалося проаналізувати та передбачити проблемні моменти?		
Чи вдалося віднайти способи попередження та подолання виділених труднощів?		
Чи вдалося підготувати матеріали необхідні для виконання завдання?		
Чи були підготовлені матеріали якісними?		
Чи була реалістично змодельована ситуація виконання завдання?		
Чи були правильними ваші дії у змодельованій ситуації?		
Чи вдалося використати обов'язкові методики?		
Чи вдалося підібрати та використати додаткові методики (техніки, процедури)?		
Чи були правильними та обґрунтованими висновки за результатами роботи?		

5.2. Підсумкова рефлексія позитивних моментів (подумайте та напишіть, що саме вдалося зробити, чого досягти, від чого отримати професійне задоволення)

Програма саморозвитку (позначте (обведіть кружечком) ті дії, операції, які б ви хотіли удосконалити та особистісні якості, які б ви хотіли розвинути; виберіть та максимально конкретизуйте три з них і побудуйте програму саморозвитку з термінами та критеріями самоконтролю).

Складові навчально-професійних умінь та професійно важливі якості, які потрібно було б розвинути	В чому полягали труднощі	План заходів для саморозвитку	Терміни	Критерії самоконтролю
-				

5.3. Пропозиції щодо вдосконалення навчального процесу

Модуль 1 Загальні основи методики викладання психології

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма					
	Всього годин	кількість годин				
		лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Загальна характеристика методики викладання психології						
Тема 1. Викладання як сфера реалізації професійної діяльності психолога	4/6	4/4				/2
• Нормативно-правове забезпечення та зміст психологічної освіти	9/11		4/ 2			5/9
Разом за змістовим модулем 1	13/17	4/4	4/ 2			5/11
Змістовий модуль 2. Психологія навчальної діяльності студента. Керівництво самостійною роботою студентів у викладанні психології.						
Тема 2. Проблема ефективності викладання психології та засвоєння психологічних знань	2/3	2				/3
• Дидактичні стратегії управління процесом формування пізнавальної діяльності у курсі психології	6/2		2			4/2
Тема 3. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення психології	2/2	2				/2
• Активні методи вивчення психології	5/4		2			3/4
Тема 4. Сучасна психологічна освіта	10/10					10/10
Виконання ІНД3 (ПОЗ)*	4/4					4/4
Разом за змістовим модулем 2	29/25	4	4			21/25
Разом модулем 1	42/42	8/4	8/2	-		26/36

Практичні заняття №1-4

Умови допуску до ПМР:

- відвідати 4 заняття (з 4 занять);
- одержати 7 оцінок (з 9 можливих, 1 оцінка за перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, є обов'язковою).

Обов'язкові види робіт:

- опрацювати питання з плану практичного заняття;
- опрацювати основні поняття;
- пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

Види робіт на вибір:

- реферат (готує один студент з академічної групи);

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 1. Викладання як сфера реалізації професійної діяльності психолога

Мета: формувати у студентів уявлення про особливості викладання психології у ВНЗ

Професійна спрямованість: уміння здійснювати аналіз цілей навчання психології та стратегії організації сучасної освіти.

Основні поняття	<i>Методика викладання психології, державні освітні стандарти, мета викладання психології, принципи викладання психології.</i>
------------------------	--

План:

1. Цілі навчання психології та стратегії організації сучасної освіти.
2. Нормативні документи, що визначають зміст освіти
3. Принципи навчання

Література

Основна література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова література

1. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
2. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. - Дрогобич: Коло, 2003.
3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
4. Державна програма "інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006 - 2010 роки // Постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2005 р. №1153.
5. Зайченко і. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - Чергнігів, 2003.
6. Закон України "Про освіту". - К.: Генеза, 2002.
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посів, - К.: Знання, 2005.
8. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання: і завдання:

1. Дайте визначення поняття «Методика викладання психології».
2. Проаналізуйте цілі навчання психології та стратегії організації сучасної освіти.
3. Яка різниця між навчальним планом і навчальною програмою?
4. Назвіть принципи побудови навчальних планів.
5. Які вимоги висувають до складання програми навчальної дисципліни?
6. У чому відмінність між навчальним підручником та навчальним посібником?
7. Охарактеризуйте особливості структурування навчального підручника.
8. Назвіть позитивні та негативні аспекти використання електронних підручників.
9. Розкрийте значення терміна "принципи навчання".
10. Назвіть систему принципів навчання. Розкрийте сутність принципів навчання.

Тема 2. Проблема ефективності викладання психології та засвоєння психологічних знань

Мета: формувати у студентів уявлення про організацію процесу вивчення психології та сучасні способи забезпечення її ефективності

Професійна спрямованість: оволодіння методикою підвищення ефективності викладання психології та засвоєння психологічних знань

Основні поняття	Болонський процес, кредитно-модульна система організації навчального процесу, кредит, модуль, підсумкові модульні роботи
------------------------	--

План:

1. Болонський процес і освіта в Україні
2. Кредитно-модульна система організації навчального процесу
3. Контроль успішності студента

Література

Основна література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова література

2. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
3. Закон України "Про освіту". - К.: Генеза, 2002.
4. Концепція державної програми розвитку освіти в Україні на 2006- 2010 роки.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005.
6. Ніколаєнко С. М. Стратегія розвитку освіти України: початок ХХІ століття. - К.: Знання, 2006.
7. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. /З. Н. Курлянд, Р. /. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. -2-ге вид., перероб. і доп. - К: Знання, 2005.
8. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: "Академвидав", 2006.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Охарактеризуйте цілі й завдання Болонської декларації. Які особливості організації навчального процесу у вищому навчальному закладі відповідно до болонської декларації? Розкрийте особливості запровадження кредитно-модульної системи.
2. Які передумови приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу?
3. Розкрийте зміст поняття "Болонський процес".
4. Охарактеризуйте зміст головних етапів Болонського процесу. Які країни приєдналися до Болонського процесу? Коли Україна приєдналася до Болонського процесу? Назвіть головні вимоги Болонської декларації до європейських країн у системі вищої освіти.
5. Чому контроль за якістю освіти є головним стержнем у створенні єдиного освітянського простору Європи? У чому зміст і завдання процесу узгодження навчальних структур і кваліфікацій?
6. Визначте головні засади навчальної взаємодії дидактичних понять кредиту та модуля.
7. Поясніть, що таке "кредити ECTS".
8. Обґрунтуйте, чому використання кредиту максимально індивідуалізує та демократизує навчальний процес.
9. Поясніть, чому кредитно-модульна система більш пристосована для принципів освіти впродовж усього життя.
10. Визначте умови забезпечення мобільності студентів у європейських країнах.

Тема 3. Організація самостійної роботи студентів у процесі вивчення психології

Мета: формувати у студентів уявлення про організацію самостійної роботи у процесі вивчення психології

Професійна спрямованість: оволодіння методикою самостійної підготовки до семінарських, практичних і лабораторних занять, до модульного контролю, заліків та іспитів, а також самостійного здобуття знань з навчальної і наукової літератури.

Основні поняття	<i>Самостійна робота студентів</i>
------------------------	------------------------------------

План:

1. Самостійна робота студентів у ВНЗ.
2. Методика самостійної підготовки студента до семінарських, практичних і лабораторних занять.
3. Методика самостійної підготовки студента до модульного контролю, заліків та іспитів.
4. Методика самостійного здобуття знань з навчальної і наукової літератури та інтернету.

Література

Основна література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова література

2. Алексюк А. А, Педагогіка вищої освіти України, історія. Теорія. - К., 1998.
3. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психологи і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
4. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. - Дрогобич: Коло, 2003.
5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
6. Кузьмінський А. і. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005.
7. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. Падалка О. С. та ін. Педагогічні технології: Навчальний посібник. - К., 1996.
8. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002.
9. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд. Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2005.
10. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: "Академвидав", 2006.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Що таке самостійна робота студентів?
2. Які види самостійного учіння студента використовують у ВНЗ?
3. Яка роль науково-педагогічних працівників в оволодінні студентами методикою самостійної роботи?
4. Розкрийте методику самостійної роботи студента під час лекційного заняття та відпрацювання лекції.
5. У чому полягає самостійна підготовка студента до семінарських, практичних і лабораторних занять?
6. Розкрийте методику самостійної підготовки студента до модульного контролю, заліків та іспитів.
7. Яка методика праці студента з навчальною та науковою літературою ?
8. Охарактеризуйте різні види читання. Які види записів прочитаного має робити студент у процесі самостійного навчання?
9. Розкрийте алгоритм користування Інтернетом.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1-2

Тема 1. Нормативно-правове забезпечення та зміст психологічної освіти

Мета: поглиблювати знання про особливості викладання психології у ВНЗ

Професійна спрямованість: уміння здійснювати аналіз цілей та принципів навчання психології.

ПЛАН

1. Загальноосвітні програми та викладання психології.
2. Професійні освітні програми та викладання психології.
3. Навчальний план та програми викладання психології.
4. Цілі викладання психології.
5. Принципи викладання психології.

Основні поняття	<i>Державні освітні стандарти, навчальний план, базова психологічна освіта, післявузівська професійна освіта з психологічних спеціальностей, навчальна програма, тематичний план вивчення дисципліни, способи побудови навчальних програм: лінійний, концентричний, спіралевидний, мета викладання психології, принципи викладання психології.</i>
------------------------	--

Законспектуйте	Андреева А.Д., Данилова Е.Е. Преподавание в современной школе // Вопросы психологии. 1999. № 2. - С.122-124.
Практичне завдання	Ознайомтеся з освітньо-професійною програмою підготовки бакалавра за напрямком 0301 «Соціально-політичні науки», спеціальність «Практична психологія».

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ тестування	1 оцінка

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008. – 250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание. – СПб.: Лидер, 2007. – 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучать и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.
2. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.
3. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.
4. Володарская И.А., Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. Сер. 14 Психология. – 1990. – № 1. – С. 57-67.
5. Гинецинский В.И. Введение в методику преподавания психологии: Курс лекций. – Л.: ЛГУ, 1983.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Дайте визначення основних понять теми.
2. Проаналізуйте цілі навчання психології та можливості їх досягнення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема 2. Дидактичні стратегії управління процесом формування пізнавальної діяльності у курсі психології

Мета: поглиблювати уявлення про організацію процесу вивчення психології

Професійна спрямованість: оволодіння методикою підвищення ефективності викладання психології та засвоєння психологічних знань

ПЛАН

1. Стратегія традиційного репродуктивного навчання.
2. Стратегія продуктивного творчого навчання.
3. Таксономія навчальних задач з психології.
4. Типологія проблемних ситуацій, що забезпечують вихід на рівень когнітивної рефлексії та саморегуляції.

Основні поняття	<i>Навчальні задачі, таксономія навчальних задач, таксація, рефлексивні задачі, метапізнавальна діяльність, типи проблемних ситуацій (перцептивно-мнемічні, продуктивно-евристичні, продуктивно-рефлексивні), методи вивчення психології, вербальні методи (усні та письмові, монологічні та діалогічні), конспектування, складання тез, цитування, анотування, рецензування, складання формально-логічної моделі, тематичний тезаурус, матриця ідей, евристична бесіда, групова дискусія, наочні методи вивчення психології, предметна наочність, візуальна наочність (художня, символічна, текстова), практичні методи вивчення психології (лабораторні роботи, психологічні тести, вирішення психологічних задач, вправи, групові дискусії, ділові ігри)</i>
------------------------	---

Практичне завдання

Підготуйте, наведіть приклади навчальних занять з психології, що передбачають використання рефлексивних задач
Проаналізуйте відмінності між заняттями продуктивного і репродуктивного типу.

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	1 година
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ тестування	1 оцінка

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучить и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Проаналізуйте відмінності між заняттями продуктивного і репродуктивного типу.
2. Підготуйте, наведіть приклади навчальних занять з психології, що передбачають використання рефлексивних задач

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема 3. Активні методи вивчення психології

Мета: поглиблювати уявлення про методи вивчення психології

Професійна спрямованість: оволодіння методами підвищення ефективності викладання психології

ПЛАН

1. Методи вивчення психології (загальна характеристика).
2. Наочні методи вивчення психології.
3. Характеристика навчальної діяльності студентів-психологів.
4. Дистанційне вивчення психології.
5. Методи закріплення вивченого матеріалу.

Основні поняття	<i>Методи вивчення психології, вербальні методи (усні та письмові, монологічні та діалогічні), конспектування, складання тез, цитування, анутовання, рецензування, складання формально-логічної моделі, тематичний тезаурус, матриця ідей, евристична бесіда, групова дискусія, наочні методи вивчення психології, предметна наочність, візуальна наочність (художня, символічна, текстова), практичні методи вивчення психології (лабораторні роботи, психологічні тести, вирішення психологічних задач, вправи, групові дискусії, ділові ігри), методи вивчення психології (пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький), методи програмованого навчання, методи проблемного навчання, методи інтерактивного навчання, дистанційне навчання, закріплення вивченого матеріалу.</i>
------------------------	---

Законспектуйте	Активные методы обучения // Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М.: Владос, 1999. С.45-95.
Практичне завдання	Підготуйте, наведіть приклади методів закріплення вивченого матеріалу

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	2 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ тестування	1 оцінка

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

3. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучать и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Дайте визначення основних понять теми.
2. Підготуйте, наведіть приклади методів закріплення вивченого матеріалу

Тема 4. Сучасна психологічна освіта

1. Основні тенденції сучасної психологічної освіти у світі.
2. Базова психологічна освіта.
3. Викладання психології студентам інших спеціальностей.
4. Післядипломна психологічна освіта
5. Викладання психології у середніх навчальних закладах.

Основні поняття	<i>Безперервна загальна освіта, безперервна спеціалізована освіта, модель «три плюс три», бакалаврат, магістратура, аспірантура, докторантура.</i>
------------------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	5 годин
▪ опрацювати основні поняття	5 годин

Оцінювання

▪ перевірка рівня засвоєння знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
--	----------

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Андреева А.Д., Данилова Е.Е. Преподавание в современной школе // Вопросы психологии. 1999. № 2. - С.122-124.
2. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучать и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.
3. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.
4. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.
5. Володарская И.А. , Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. Сер. 14 Психология. – 1990. - № 1 . – С. 57-67.
6. Карандашев В.Н. Преподавание психологии: Опыт международного исследования и перспективные проекты сотрудничества // Психологический журнал. – 2001. – Т.22. – № 2. – С.86.-89.
7. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии в начальной школе: Учебное пособие. Вологда, 2002. – 132с.

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 1

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

Приклад тестового завдання:

Класифікацію навчальних занять із психології було запропоновано:

- а) В. Карандашевим;
- б) Б. Бадмаєвим;
- в) О. Леонтьєвим;
- г) В. Ляудіс.

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Методика викладання психології як галузь знань та навчальна дисципліна.
2. Загальноосвітні програми та викладання психології.
3. Професійні освітні програми та викладання психології.
4. Навчальний план та програми викладання психології.
5. Способи побудови навчальних програм
6. Цілі викладання психології.
7. Принципи викладання психології.
8. Болонський процес і освіта в Україні
9. Кредитно-модульна система організації навчального процесу
10. Контроль успішності студента
11. Самостійна робота студентів у ВНЗ.
12. Стратегія традиційного репродуктивного навчання.
13. Стратегія продуктивного творчого навчання.
14. Таксономія навчальних задач з психології.
15. Типологія проблемних ситуацій, що забезпечують вихід на рівень когнітивної рефлексії та саморегуляції.
16. Методи вивчення психології.
17. Наочні методи вивчення психології
18. Характеристика навчальної діяльної діяльності студентів-психологів.
19. Дистанційне вивчення психології.
20. Методи закріплення вивченого матеріалу.
21. Основні тенденції розвитку сучасної психологічної освіти.
22. Базова психологічна освіта.
23. Викладання психології студентам інших спеціальностей.
24. Післядипломна психологічна освіта
25. Викладання психології у середніх навчальних закладах.

III. Професійно-орієнтоване завдання (оцінюються від 0 до 50 балів).

Максимальна кількість балів – 50.

Підготуйте, наведіть приклади навчальних занять з психології продуктивного і репродуктивного типу.

Підготуйте, наведіть приклади методів закріплення вивченого матеріалу.

Підготуйте, наведіть приклади навчальних занять з психології, що передбачають використання рефлексивних задач

Модуль 2 Організація процесу вивчення психології

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма					
	Всього годин	кількість годин				
		лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Теорія навчання і викладання у вищому навчальному закладі						
Тема 5. Методика підготовки лекційних та семінарських занять з психології	4/4	4				/4
• Організація навчання та види навчальних занять з психології	7/4		4			3/4
• Підготовка лекційних та семінарських занять з психології	5/4		2			3/4
Разом за змістовим модулем 1	16/12	4	6			6/12
Змістовий модуль 2. Контроль і корекція навчальної діяльності студентів						
Тема 6. Методика перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях	4/8	2				2/8
• Перевірка та оцінка знань студентів	8/8		2			6/8
Тема 7. Професійна підготовка та діяльність викладача психології	10/10					10/10
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)	4/4					4/4
Разом за змістовим модулем 2	26/24	2	2			22/30
Разом модулем 2	42/42	6	8	-		28/42

Практичні заняття №5-8

Умови допуску до ПМР:

- відвідати 4 заняття (з 4 занять);
- одержати 7 оцінок (з 9 можливих, 1 оцінка за перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, є обов'язковою).

Обов'язкові види робіт:

- опрацювати питання з плану практичного заняття;
- опрацювати основні поняття;
- пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

Види робіт на вибір:

- реферат (готує один студент з академічної групи);

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 5. Методика підготовки лекційних та семінарських занять з психології

Лекція 5.1. Методика підготовки лекційних занять з психології

Мета: формувати у студентів уявлення про методику підготовки лекційних занять з психології

Професійна спрямованість: оволодіння методикою підготовки лекційних занять з психології

Основні поняття	Лекція, види лекцій
----------------------------	---------------------

План:

1. Роль лекції у вищій школі
2. Сутність, дидактична мета і загальна будова лекційного заняття
3. Види лекцій
4. Методика розроблення і викладання лекції

Література

Основна література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова література

2. Алексюк А. А, Педагогіка вищої освіти України, історія. Теорія. - К., 1998.
3. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психологи і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
4. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. - Дрогобич: Коло, 2003.
5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
6. Кузьмінський А. і. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005.
7. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. Падалка О. С. та ін. Педагогічні технології: Навчальний посібник. - К., 1996.
8. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002.
9. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд. Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2005.
10. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: "Академвидав", 2006.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Який зміст ви вкладаєте в поняття "форми організації навчання" ?
2. На вашу думку, лекція — це форма, метод чи вид навчальної діяльності?
3. Охарактеризуйте історичний аспект розвитку і становлення лекції
4. Укажіть переваги і недоліки лекційної системи навчання у сучасній вищій школі.
5. Які види лекцій використовують у ВНЗ? У чому їх дидактичне завдання?
6. Як мають реалізовуватися основні функції навчання у процесі лекційної роботи?
7. Чи можна стверджувати, що в сучасній вищій школі лекція є головним видом навчальної праці? Обґрунтуйте свої міркування.
8. Якою має бути лекція за структурою? Розкрийте технологію підготовки до лекції.
9. Охарактеризуйте основні вимоги до методики і техніки проведення лекції.

Тема 5. Методика підготовки лекційних та семінарських занять з психології

Лекція 5.2. Методика підготовки семінарських та лабораторних занять з психології

Мета: формувати у студентів уявлення про методику підготовки семінарських та лабораторних занять з психології

Професійна спрямованість: оволодіння методикою підготовки семінарських та лабораторних занять з психології

Основні поняття	Семінари, лабораторні заняття, індивідуальні заняття, консультація, колоквіум
------------------------	---

План:

1. Методика організації та проведення практичних, лабораторних і семінарських занять у вищій школі
2. Методика організації та проведення індивідуальних занять, консультації, колоквіуму, ігор

Література

Основна література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова література

2. Алексюк А. А, Педагогіка вищої освіти України, історія. Теорія. - К., 1998.
3. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психологи і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
4. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. - Дрогобич: Коло, 2003.
5. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
6. Кузьмінський А. і. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005.
7. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. Падалка О. С. та ін. Педагогічні технології: Навчальний посібник. - К., 1996.
8. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002.
9. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд. Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2005.
10. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: "Академвидав", 2006.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Окресліть основну дидактичну мету індивідуальних занять.
2. Назвіть переваги та недоліки організації та проведення індивідуальних занять.
3. Визначте місце консультацій у навчальному процесі вищої школи.
4. Проаналізуйте доцільність використання ігрових методів навчання у практиці роботи науково-педагогічного працівника вищої школи.
5. Визначте особливості організації та проведення ділових ігор.
6. Охарактеризуйте Інтелектуальні ігри, специфіку їх підготовки та проведення.

Тема 6. Методика перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях

Мета: формувати у студентів уявлення про організацію перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях у процесі вивчення психології

Професійна спрямованість: оволодіння методикою перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях у процесі вивчення психології

Основні поняття	Педагогічний контроль, оцінювання, оцінка, залік, екзамен, поточний контроль, підсумковий контроль
------------------------	--

План:

1. Поняття контролю навчальної діяльності студентів
2. Види та форми контролю
3. Оцінка й оцінювання у ВНЗ
4. Засоби діагностики навчання у вищих навчальних закладах

Література

Основна література

1. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова література

2. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психологи і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
3. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. - Дрогобич: Коло, 2003.
4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
5. Кузьмінський А. і. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005.
6. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
7. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: "Академвидав", 2006.
8. Цехмістрова Г. С, Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2005.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Що таке контроль?
2. У чому мета педагогічного контролю?
3. Яку функції контролю?
4. Проаналізуйте принципи організації педагогічного контролю.
5. Охарактеризуйте види контролю. Назвіть методи контролю. Охарактеризуйте форми організації контролю.
6. Які основні форми організації перевірки знань, навичок і вмінь використовують у вищих навчальних закладах? Охарактеризуйте методи перевірки.
7. Які вимоги висувають до оцінювання знань, навичок і вмінь?
8. Охарактеризуйте критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.
9. Обґрунтуйте доцільність використання діагностичних засобів у процесі організації навчання у вищому навчальному закладі.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5-6

Тема 5. Організація навчання та види навчальних занять з психології

Мета: поглиблювати уявлення про організацію навчання та види навчальних занять з психології

Професійна спрямованість: володіння методикою підготовки лекційних та семінарських занять з психології

ПЛАН

1. Організація навчальних занять з психології у вищих та середніх навчальних закладах.
  - Лекції з психології.
  - Семінарські заняття з психології.
  - Практичні та лабораторні заняття з психології.
  - Урок з психології.
2. Підготовка рефератів, курсових та дипломних робіт з психології.
3. Практика студентів з психології.

Основні поняття	<i>Екстернат, лекція, функції лекцій, методичні аспекти підготовки та проведення лекцій, семінар, форми організації семінарських занять: репродуктивний тип та продуктивний тип, функції семінарських занять, практичне заняття, функції практичних та лабораторних занять, лабораторна робота, дидактичні цілі практичних та лабораторних занять, типові завдання практичних та лабораторних занять, форми організації роботи студентів на заняттях (фронтальна, групова, індивідуальна), консультація, самостійна навчальна робота, функції самостійної навчальної роботи з психології, реферат, курсова робота, дипломна робота, урок з психології, типи уроків з психології, практика студентів з психології, види практики з психології, позакласна робота з психології, позааудиторна робота з психології у ВНЗ.</i>
------------------------	--

Законспектуйте	<i>Формы учебных занятий и методика их проведения // Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М.: Владос, 1999. С. 96-149</i>
Практичне завдання	Розробіть перелік критеріїв для оцінки якості лекцій.

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	2 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ тестування	1 оцінка

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучать и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.
2. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.
3. Гинецинский В.И. Введение в методику преподавания психологии: Курс лекций. –Л.: ЛГУ, 1983.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП

«Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Чим відрізняються наукова практичні, семінарські, лабораторні заняття з психології?
2. Розкрийте технологію підготовки до лекції.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

Тема 5. Методика підготовки лекційних та семінарських занять з психології

Мета: поглиблювати уявлення про методику підготовки лекційних та семінарських занять з психології

Професійна спрямованість: володіння методикою підготовки лекційних та семінарських занять з психології

ПЛАН

1. Знання наукової та практичної психології як основа навчального курсу.
2. Місце та роль життєвих психологічних знань, психології мистецтва, ірраціональної психології у навчальному курсі.
3. Друковані та електронні джерела знань для викладання психології.
4. Форми спільної діяльності викладачів та студентів, що виникають в ситуації вирішення творчих задач.
5. Конструктивно-проективна діяльність викладача.
6. Методичні сценарії навчальних ситуацій.

Основні поняття	<i>Наукова психологія, практична психологія, життєві психологічні знання, психологічні знання в мистецтві, ірраціональна психологія, друковані та електронні носії знань, навчально-виховна ситуація, структура навчально-виховної ситуації, спільна навчальна діяльність, єдине смислове поле спільного навчання, структура спільної навчальної діяльності (мета, предмет, продукт, засоби, способи), взаємодія, цикли взаємодії, типи організації навчання (адаптивний, продуктивний), форми спільної діяльності та їх психологічні функції, конструктивно-проективна діяльність та етапи її становлення, конструктивно-проективні можливості педагога, процедури конструювання сценаріїв навчальних ситуацій, евристична бесіда.</i>
------------------------	---

Законспекуйте Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии в начальной школе: Учебное пособие. Вологда, 2002в. – 132с.

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	2 години
▪ опрацювати основні поняття	1 година

Оцінювання

▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ тест	1 оцінка

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 - 250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучить и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.
2. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.
3. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у

СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Чим відрізняються наукова психологія та практична психологія?
2. Охарактеризуйте процедури конструювання сценаріїв навчальних ситуацій
3. Розкрийте технологію підготовки методичних сценаріїв навчальних ситуацій.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

Тема 6. Методика перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях

Мета: поглиблювати уявлення про організацію перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях у процесі вивчення психології

Професійна спрямованість: володіння методикою перевірки і оцінки психологічних знань на заняттях у процесі вивчення психології

ПЛАН

1. Основні функції перевірки та оцінки знань, типи оцінювання.
2. Принципи перевірки та оцінки знань.
3. Основні види перевірки та оцінки знань з психології.
4. Форми перевірки та оцінки знань з психології.
5. Типологія помилок та технології їх урахування.
6. Організація навчальних занять з психології у вищих та середніх навчальних закладах.

Основні поняття	<i>Перевірка та оцінка знань (поточна, проміжна, підсумкова), функції перевірки та оцінки знань (орієнтувальна, стимулююча, атестаційна), принципи перевірки та оцінки знань (об'єктивності, валідності, надійності, диференційованості, системності, систематичності, конфіденційності), типи оцінювання (нормативний тип оцінювання та оцінювання на основі розподілу результатів), планування заходів з приводу перевірки та оцінки знань студентів, види перевірки та оцінки знань з психології (опитування та виконання практичних завдань), види опитувань (вільне, письмове, усне, програмоване), форми перевірки знань (індивідуальна, фронтальна, персональна, експертна, одноразова, розподілена), рейтингове оцінювання, колоквиум, залік, екзамен, контрольна робота, поурочне оцінювання, тестування, завдання з пропусками, завдання з вибором альтернатив, завдання із закритою відповіддю, завдання практичного характеру, кваліфікаційні роботи (реферати, курсові, дипломні), підсумкові перевірка та оцінка знань та умінь з психології.</i>
------------------------	---

Опрацюйте статтю	Особливості використання кредитно-модульної системи навчання психології // Професійно-орієнтовані завдання з психології / За ред.. О.Л.Музики. Навч. Посібн. Житомир, 2009, - 332 с.
Практичне завдання	Проведіть порівняльний аналіз різних форм перевірки та оцінки знань з психології.

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	2 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години
Оцінювання	
▪ усна відповідь на питання	1 оцінка
▪ тест	1 оцінка

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 - 250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Андреева А.Д., Данилова Е.Е. Преподавание в современной школе // Вопросы психологии. 1999. № 2. - С.122-124.
2. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Охарактеризуйте види перевірки та оцінки знань з психології.
2. Опишіть типологію помилок та технології їх урахування

Тема 7. Професійна підготовка та діяльність викладача психології

1. Підготовка викладачів психології. Викладання психології у ВНЗ.
2. Функції викладача психології та його ролі. Рольові позиції викладача.
3. Знання, уміння, здібності та особистісні властивості викладача психології.

Основні поняття	<i>Професійна кваліфікація науково-педагогічних працівників ВНЗ, функції викладача психології, страхи викладачів психології, рольові позиції викладачів, знання, уміння та особистісні властивості викладачів психології, стиль педагогічного спілкування викладача зі студентами.</i>
------------------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	5 годин
▪ опрацювати основні поняття	5 годин

Оцінювання

▪ пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
---	----------

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Андреева А.Д., Данилова Е.Е. Преподавание в современной школе // Вопросы психологии. 1999. № 2. - С.122-124.
2. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.
3. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.
4. Гинецинский В.И. Введение в методику преподавания психологии: Курс лекций. –Л.: ЛГУ, 1983.
5. Карандашев В.Н. Преподавание психологии: Опыт международного исследования и перспективные проекты сотрудничества // Психологический журнал. – 2001. – Т.22. – № 2. – С.86.-89.

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 2

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

Приклад тестового завдання:

Стандартизована форма перевірки знань:

- а) контрольна робота;
- б) поурочне оцінювання;
- в) письмова перевірка;
- г) тестування.

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Перевірка та оцінка знань з психології.
2. Основні функції й принципи перевірки та оцінки знань.
3. Основні форми й види перевірки та оцінки знань з психології.
4. Специфіка контролю знань у процесі застосування різних методів навчання психології.
5. Психологія як наука і навчальна дисципліна.
6. Галузі психології як наукової дисципліни.
7. Навчальні дисципліни з психології.
8. Принципи перевірки та оцінки знань.
9. Типологія помилок та технології їх урахування.
10. Знання наукової та практичної психології як основа навчального курсу.
11. Місце та роль життєвих психологічних знань, психології мистецтва, ірраціональної психології у навчальному курсі.
12. Друковані та електронні джерела знань для викладання психології.
13. Організація навчальної ситуації та її структура.
14. Форми спільної діяльності викладачів та студентів, що виникають в ситуації вирішення творчих задач.
15. Конструктивно-проективна діяльність викладача.
16. Методичні сценарії навчальних ситуацій.
17. Організація навчальних занять з психології у вищих та середніх навчальних закладах.
18. Лекції з психології.
19. Семінарські заняття з психології.
20. Практичні та лабораторні заняття з психології.
21. Урок з психології.
22. Самостійна підготовка до занять з психології.
23. Підготовка рефератів, курсових та дипломних робіт з психології.
24. Практика студентів з психології.
25. Позакласна та позааудиторна робота з психології.
26. Підготовка викладачів психології. Викладання психології у ВНЗ.
27. Функції викладача психології та його ролі.
28. Рольові позиції викладача.
29. Знання, уміння, здібності та особистісні властивості викладача психології.

III. Професійно-орієнтоване завдання (оцінюються від 0 до 50 балів).

Максимальна кількість балів – 50.

Розробіть перелік критеріїв для оцінки якості лекцій.

Проведіть порівняльний аналіз різних форм перевірки та оцінки знань з психології.

Модуль 3. МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ З ПСИХОЛОГІЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Назви змістових модулів і тем	денна форма/ заочна форма					
	Всього годин	кількість годин				
		лекції	практичні	лабораторні	індивідуальна робота	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Викладання психології як науки теоретичної і прикладної						
Тема 8. Технологія розробки навчального курсу	14/15			6/2		8/13
Тема 9. Технологія підготовки лекційних та семінарських занять з психології	14/13			6		8/13
Тема 10. З історії викладання психології	10/10					10/10
Виконання ІНДЗ (ПОЗ)	4/4					4/4
Разом за змістовим модулем 1	42/42	-	-	12/2		30/40
Разом за модулем 3	42/42	-	-	12/2		30/40

Лабораторні заняття №1-6

Умови допуску до ПМР:

- відвідати 6 занять (з 6 занять);
- одержати 5 оцінок (з 7 можливих, 1 оцінка за перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, є обов'язковими).

Обов'язкові види робіт:

- опрацювати питання з плану лабораторного заняття;
- опрацювати основні поняття;
- законспектувати першоджерела;
- підготувати звіти за лабораторні заняття;
- пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

Види робіт на вибір:

- реферат (готує один студент з академічної групи);

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №1-3

Тема 8. ТЕХНОЛОГІЯ РОЗРОБКИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Мета: сформувати навички розробки навчального курсу з психології.

Професійна спрямованість: оволодіння алгоритмом розробки навчального курсу з психології.

ПЛАН

1. Схема технології розробки навчального курсу з психології.
2. Вибір навчальних посібників. Відбір змісту курсу.
3. Постановка навчальних цілей. Розробка робочої програми курсу.
4. Планування навчальних занять та самостійної роботи студентів.
5. Розробка системи критеріїв оцінки знань та умінь.
6. Планування окремих навчальних занять.

Професійно-орієнтоване завдання:

Клієнтський запит 1

Ви працюєте викладачем психології в одному з ВНЗ міста. До вас звернувся керівник з пропозицією терміново розробити програму навчальних курсів, що пропонуються студентам на вибір: "Наша кафедра мусить працювати в екстремальних умовах через те, що троє провідних фахівців цього року пішли в декретну відпустку. Їх авторські курси не були популярними серед студентів". Керівник просить вас розробити навчальний курс із дисципліни, що була би цікавою та мала практичну цінність для підготовки майбутніх фахівців з психології. Також він хотів би, щоб ви підготували презентацію цього навчального курсу для виступу з нею на засіданні кафедри.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. Розробіть програму навчального курсу за схемою В.М. Карандашева.
3. Результати роботи представте у вигляді звіту відповідно до алгоритму виконання професійно-орієнтованого завдання. У конспект виступу включіть текст робочої програми курсу.

Завдання для самостійної роботи

Виконайте професійно-орієнтоване завдання	Лабораторне заняття №1 – етап первинного аналізу проблеми, планово-підготовчий етап. Лабораторне заняття №2 – етап практичної роботи. Лабораторне заняття №3 – звітно-підсумковий етап, етап самоаналізу, групової рефлексії та саморозвитку.
---	---

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучать и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Оберіть назву навчального курсу, над програмою якого будете працювати.
2. Виконайте професійно-орієнтоване завдання.

Тема 9. Підготовка лекційних і семінарських занять з психології

Мета: сформувати навички підготовки та проведення лекцій та семінарів з психології

Професійна спрямованість: володіння методикою підготовки лекційних та семінарських занять з психології

ПЛАН

1. Поняття про лекції. Функції лекцій.
2. Методичні аспекти підготовки та проведення цього виду занять.
3. Написання конспекту лекції.
4. Початок і завершення лекції.
5. Основні завдання семінарських занять
6. Види активності студентів на семінарах

Професійно-орієнтовані завдання (виконайте одне із запропонованих):

Клієнтський запит 1.

Ви працюєте викладачем психології в одному з ВНЗ міста. До Вас звернулись з проханням вчителі ЗОШ: «Чи не могли б Ви провести лекцію-бесіду з батьками наших учнів-підлітків з приводу розв'язання типових психологічних проблем взаємин у цьому віці». Запропонуйте заходи, що будуть у нагоді при підготовці до виступу, складіть короткий план-конспект лекції, вкажіть на ймовірні труднощі та шляхи їх додання у ході бесіди з батьками.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Розробіть план лекції, підготуйте її конспект.*
2. *Результати роботи представте у вигляді виступу на батьківських зборах у школі.*

Клієнтський запит 2.

До Вас звернувся товариш з проханням: «У мене через два дні буде планова лекція перед студентами коледжу з психології, я дуже хвилююсь, адже це перший мій виступ та ще й я самостійно готував її текст, а тему мені дав керівник практики. Порадь як мені поводитись, на чому зупинитись, що можна зробити, аби мій перший досвід був вдалим...» Розробити адекватні критерії аналізу майбутньої лекції, охопивши усі варіанти ймовірних труднощів та засобів їх додання спільно з товаришем.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Розробіть перелік критеріїв для оцінки якості лекцій.*
2. *Результати роботи представте у вигляді звіту відповідно до алгоритму виконання професійно-орієнтованого завдання.*

Клієнтський запит 3.

Ви працюєте викладачем психології в одному з ВНЗ міста. До вас звернувся керівник з пропозицією провести майстер-клас під час конференції: «Наша кафедра мусить представити передові технології викладання, оскільки тема конференції: «Інноваційні способи викладання психології в ХХІ ст.». Ваша частина роботи полягає в демонстрації фрагмента семінарського заняття з курсу «Психологія особистості». Продемонструйте, як цікаво і нестандартно на семінарі можна розглядати персоналії видатних психоаналітиків». Керівник просить вас розробити презентацію семінарського заняття, що була би цікавою та мала практичну цінність для формування позитивного іміджу кафедри.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Запропонуйте два варіанти семінарського заняття продуктивного та репродуктивного типу, вкажіть переваги та недоліки кожного з них.*
2. *Результати роботи представте у вигляді групової презентації.*

Клієнтський запит 4.

Ви працюєте куратором першого курсу в одному з ВНЗ міста. До вас звернулися студенти вашої групи зі скаргами на необ'єктивне оцінювання зі сторони деяких

викладачів: “Ми дуже стараємося вчитися, працюємо на «відмінно», але... Зовсім незрозуміло, чому ми отримуємо такі низькі оцінки... Ми вже змучені тими безкінечними контрольними, тестами, заліками...”. Студенти просять вас пояснити, в чому полягає сенс існування безлічі способів контролю. Також вони хочуть почути, як можна порозумітися з викладачем, що не аргументує своїх оцінок.

Обов’язкова програма виконання завдання

1. *Опишіть та підтвердіть фактами, прикладами ефективність застосування різних форм, видів контролю знань з психології.*
2. *Результати роботи представте у вигляді виступу на кураторській годині перед студентами.*

Завдання для самостійної роботи

Виконайте професійно-орієнтоване завдання	Лабораторне заняття №1 – етап первинного аналізу проблеми, планово-підготовчий етап. Лабораторне заняття №2 – етап практичної роботи. Лабораторне заняття №3 – звітно-підсумковий етап, етап самоаналізу, групової рефлексії та саморозвитку.
---	---

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. Андреева А.Д., Данилова Е.Е. Преподавание в современной школе // Вопросы психологии. 1999. № 2. - С.122-124.
2. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучить и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.
3. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.
4. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.
5. Володарская И.А., Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. Сер. 14 Психология. – 1990. - № 1. – С. 57-67.
6. Гинецинский В.И. Введение в методику преподавания психологии: Курс лекций. – Л.: ЛГУ, 1983.
7. Кадочкина В.Е. Использование активных форм обучения при подготовке педагогов-психологов // Развивающаяся психология – основа гуманизации образования: Материалы I Всероссийской научно-методической конференции 19-21 мая 1998 г. / Под ред. В.Я.Ляудис, Н.Н.Корж. М.: РПО, 1998. С. 93-94.
8. Карандашев В.Н. Преподавание психологии: Опыт международного исследования и перспективные проекты сотрудничества // Психологический журнал. – 2001. – Т.22. – № 2. – С.86.-89.

Інформаційні ресурси: електронна хрестоматія до курсу, комплекс тестових завдань у СУНП «Універсум»

Контрольні питання та завдання:

1. Оберіть назву клієнтський запит, над програмою якого будете працювати.
2. Виконайте професійно-орієнтоване завдання.

Тема 10. 3 історії викладання психології

1. Історія викладання психології у вищій школі.
  - ✓ Викладання психології у XVIII-XIX століттях.
  - ✓ Викладання психології у першій половині XX ст.
  - ✓ Викладання психології у другій половині XX століття.
2. Історія викладання психології у середній школі.
  - ✓ Викладання психології в XIX ст
  - ✓ Викладання психології на початку XX ст..
  - ✓ Викладання психології у другій половині XX століття.

Основні поняття	<i>Університетська освіта, ментальна філософія, Пасторальна програма, авторська програма навчання психології К.Оллред.</i>
------------------------	--

Біографічна довідка	<i>Грот М.Я., Бернштейн М.О., Челпанов Г.І., Вундт В., Ланге М.М., Виготський Л.С., Корнілов К.М., Рубінштейн С.Л., Бехтерєв В.М., Узнадзе Д.М., Дьюї Дж., Блонський П.П., Теплов Б.М., Лурія О.Р.</i>
----------------------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	5 годин
▪ опрацювати основні поняття	5 годин

Оцінювання

▪ перевірка рівня засвоєння знань на індивідуальній консультації у викладача	1 оцінка
--	----------

Література

Основна література

1. Карандашев В.Н.Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2008 -250 с.: ил. – (Серия «Учебное пособие»).
2. Ляудис В.Я. Методика преподавания психологии. 5-е издание.- СПб.: Лидер, 2007.- 192 с.: ил. (Серия «Учебное пособие»).

Додаткова література

1. АндрееваА.Д., Данилова Е.Е. Преподавание в современной школе // Вопросы психологии. 1999. № 2. - С.122-124.
2. Бадмаев Б.Ц. Психология: как ее изучить и усвоить: Учебно-методическое пособие для студентов вузов. – М.: Учебная литература, 1997. – 156 с.
3. Бадмаев Б.Ц. Методика преподавания психологии. М. Владос. 1999.
4. Боярчук В.К. Методика преподавания психологии в вузе: Учебно-методическое пособие. – Ростов-н/Д: Изд-во Ростовского ун-та, 1982. – 68 с.
5. Володарская И.А. , Лизунова Н.М. Система подготовки психологов в США // Вестник МГУ. Сер. 14 Психология. – 1990. - № 1 . – С. 57-67.
6. Карандашев В.Н. Преподавание психологии: Опыт международного исследования и перспективные проекты сотрудничества // Психологический журнал. – 2001. – Т.22. – № 2. – С.86.-89.

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 3

Умовою допуску до ПМР є виконання всіх обов'язкових видів робіт, передбачених програмою курсу.

I. Тестові завдання (максимальна кількість балів – 20).

Приклад тестового завдання:

Якщо всі студенти на семінарському занятті одночасно виконують одне й те ж саме завдання, то це форма роботи:

- а) групова;
- б) особистісна;
- в) індивідуальна;
- г) фронтальна.

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Схема технології розробки навчального курсу з психології.
2. Вибір навчальних посібників.
3. Відбір змісту курсу.
4. Постановка навчальних цілей.
5. Розробка робочої програми курсу.
6. Планування навчальних занять та самостійної роботи студентів.
7. Розробка формату проведення курсу.
8. Розробка системи критеріїв оцінки знань та умінь.
9. Планування окремих навчальних занять.
10. Презентація навчальних курсів з психології.
11. Поняття про лекції. Функції лекцій.
12. Методичні аспекти підготовки та проведення лекцій.
13. Написання конспекту лекції.
14. Початок і завершення лекції.
15. Організація матеріалу лекції.
16. Основні завдання семінарських занять
17. Види активності студентів на семінарах
18. Історія викладання психології у вищій школі.
19. Викладання психології у вищій школі у XVIII-XIX століттях.
20. Викладання психології у вищій школі у першій половині XX ст.
21. Викладання психології у вищій школі у другій половині XX століття.
22. Історія викладання психології у середній школі.
23. Викладання психології у середній школі в XIX ст
24. Викладання психології у середній школі на початку XX ст..
25. Викладання психології у середній школі у другій половині XX століття.

III. Професійно-орієнтоване завдання (оцінюються від 0 до 50 балів).

Максимальна кількість балів – 50.

Клієнтський запит 1

Ви працюєте викладачем психології в одному з ВНЗ міста. До вас звернувся керівник з пропозицією терміново розробити програму навчальних курсів, що пропонуються студентам на вибір: “Наша кафедра мусить працювати в екстремальних умовах через те, що троє провідних фахівців цього року пішли в декретну відпустку. Їх авторські курси не були популярними серед студентів”. Керівник просить вас розробити навчальний курс із дисципліни, що була би цікавою та мала практичну цінність для підготовки майбутніх фахівців з психології. Також він хотів би, щоб ви підготували презентацію цього навчального курсу для виступу з нею на засіданні кафедри.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Розробіть програму навчального курсу за схемою В.М. Карандашева.*
2. *Результати роботи представте у вигляді звіту відповідно до алгоритму виконання професійно-орієнтованого завдання. У конспект виступу включіть текст робочої програми курсу.*

Клієнтський запит 2

Ви працюєте куратором першого курсу в одному з ВНЗ міста. До вас звернулися студенти вашої групи зі скаргами на необ'єктивне оцінювання зі сторони деяких викладачів: "Ми дуже стараємося вчитися, працюємо на «відмінно», але... Зовсім незрозуміло, чому ми отримуємо такі низькі оцінки... Ми вже змучені тими безкінечними контрольними, тестами, заліками...". Студенти просять вас пояснити, в чому полягає сенс існування безлічі способів контролю. Також вони хочуть почути, як можна порозумітися з викладачем, що не аргументує своїх оцінок.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Опишіть та підтвердіть фактами, прикладами ефективність застосування різних форм, видів контролю знань з психології.*
2. *Результати роботи представте у вигляді виступу на кураторській годині перед студентами.*

Клієнтський запит 3.

Ви працюєте викладачем психології в одному з ВНЗ міста. До Вас звернулись з проханням вчителі ЗОШ: «Чи не могли б Ви провести лекцію-бесіду з батьками наших учнів-підлітків з приводу розв'язання типових психологічних проблем взаємин у цьому віці». Запропонуйте заходи, що будуть у нагоді при підготовці до виступу, складіть короткий план-конспект лекції, вкажіть на ймовірні труднощі та шляхи їх додання у ході бесіди з батьками.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Розробіть план лекції, підготуйте її конспект.*
2. *Результати роботи представте у вигляді виступу на батьківських зборах у школі.*

Клієнтський запит 4.

Ви працюєте викладачем психології в одному з ВНЗ міста. До вас звернувся керівник з пропозицією провести майстер-клас під час конференції: "Наша кафедра мусить представити передові технології викладання, оскільки тема конференції: «Інноваційні способи викладання психології в ХХІ ст.». Ваша частина роботи полягає в демонстрації фрагмента семінарського заняття з курсу «Психологія особистості». Продемонструйте, як цікаво і нестандартно на семінарі можна розглядати персоналії видатних психоаналітиків». Керівник просить вас розробити презентацію семінарського заняття, що була би цікавою та мала практичну цінність для формування позитивного іміджу кафедри.

Обов'язкова програма виконання завдання

1. *Запропонуйте два варіанти семінарського заняття (продуктивного та репродуктивного типу), вкажіть переваги та недоліки кожного з них.*
2. *Результати роботи представте у вигляді групової презентації.*

ВИМОГИ ДО ЗАЛІКУ

- Володіти теоретичним матеріалом з тем курсу.
- Виконати всі обов'язкові завдання, передбачені робочою програмою та інструктивно-методичними матеріалами.
- Пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

Структура залікового білету.

Заліковий білет включає **три види** завдань.

I. Тестове завдання (максимальна кількість балів - 20).

Приклад тестового завдання:

Хто з нижче перерахованих вчених вперше використав семінар як форму навчання психології:

- а) М.Я.Грот;
- б) Г.І.Челпанов;
- в) М.М.Ланге;
- г) В. Вундт.

II. Теоретичне питання (максимальна кількість балів - 30).

Теоретичні питання:

1. Методика викладання психології як галузь знань та навчальна дисципліна.
2. Загальноосвітні програми та викладання психології.
3. Професійні освітні програми та викладання психології.
4. Навчальний план та програми викладання психології.
5. Цілі викладання психології.
6. Принципи викладання психології.
7. Болонський процес і освіта в Україні
8. Кредитно-модульна система організації навчального процесу
9. Контроль успішності студента
10. Самостійна робота студентів у ВНЗ.
11. Стратегія традиційного репродуктивного навчання.
12. Стратегія продуктивного творчого навчання.
13. Таксономія навчальних задач з психології.
14. Типологія проблемних ситуацій, що забезпечують вихід на рівень когнітивної рефлексії та саморегуляції.
15. Методи вивчення психології.
16. Характеристика навчальної діяльності студентів-психологів.
17. Дистанційне вивчення психології.
18. Методи закріплення вивченого матеріалу.
19. Схема технології розробки навчального курсу з психології.
20. Розробка робочої програми курсу.
21. Розробка системи критеріїв оцінки знань та умінь.
22. Історія викладання психології у вищій школі.
23. Історія викладання психології у середній школі.
24. Основні тенденції сучасної психологічної освіти у світі

25. Післядипломна психологічна освіта
26. Організація навчальних занять з психології у вищих та середніх навчальних закладах.
27. Лекції з психології.
28. Семінарські заняття з психології.
29. Практичні та лабораторні заняття з психології.
30. Урок з психології.
31. Самостійна підготовка до занять з психології.
32. Підготовка рефератів, курсових та дипломних робіт з психології.
33. Практика студентів з психології.
34. Позакласна та позааудиторна робота з психології.
35. Знання наукової та практичної психології як основа навчального курсу.
36. Місце та роль життєвих психологічних знань, психології мистецтва, ірраціональної психології у навчальному курсі.
37. Друковані та електронні джерела знань для викладання психології.
38. Організація навчальної ситуації та її структура.
39. Форми спільної діяльності викладачів та студентів, що виникають в ситуації вирішення творчих задач.
40. Конструктивно-проективна діяльність викладача.
41. Методичні сценарії навчальних ситуацій.
42. Основні функції перевірки та оцінки знань, типи оцінювання.
43. Принципи перевірки та оцінки знань.
44. Основні види перевірки та оцінки знань з психології.
45. Форми перевірки та оцінки знань з психології.
46. Типологія помилок та технології їх урахування.
47. Підготовка викладачів психології. Викладання психології у ВНЗ.
48. Функції викладача психології та його ролі.
49. Рольові позиції викладача.
50. Знання, уміння, здібності та особистісні властивості викладача психології.

III. Професійно-орієнтоване завдання (виконується протягом вивчення навчальної дисципліни). Максимальна кількість балів – 50.

Умови допуску до заліку

Здано теми для самостійного опрацювання (викладачу на індивідуальній консультації) та в повному обсязі виконано професійно-орієнтовані завдання до кожного модулю.

Рекомендована література

Основна

1. Бадмаев Б. У. Методика преподавания психологии. — М.: Владос, 1999.
2. Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии. — М., 2000.
3. Карандашев В. Н. Методика преподавания психологии. — М.: Питер, 2005.
4. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.

Додаткова

1. Алексюк А. А, Педагогіка вищої освіти України, історія. Теорія. - К., 1998.
2. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы. — М.: Высш. шк., 1980.
3. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии. — М.: Педагогика, 1989.
4. Варій М. Й., Ортинський В. Л. Основи психологи і педагогіки: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.
5. Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник. - Дрогобич: Коло, 2003.
6. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури. - Київ: Центр навчальної літератури, 2003.
7. Гомезо М. В., Дошашенко И. А. Атлас по психологии. — М.: Просвещение, 1986.
8. Державна програма "інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006 - 2010 роки // Постанова Кабінету Міністрів України від 07.12.2005 р. №1153.
9. Зайченко і. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. - Чергнігів, 2003.
10. Закон України "Про освіту". - К.: Генеза, 2002.
11. Ительсон Л. Б. Актуальные задачи перестройки преподавания психологических дисциплин // Сов. педагогика. — 1971. — № 6.
12. Качаленяк А. И. Учет специфики факультета в преподавании психологии в педвузе // Вопр. психологии. — 1977. — № 3.
13. Кузьмінський А. і. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. - К.: Знання, 2005.
14. Малышев А. А. Педагогическая и возрастная психология. — Ужгород, 1988.
15. Нагаєв В. М. Методика викладання у вищій школі: Навч. посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.

16. Панибратцева З. М. Методика преподавания психологии. — М.: Просвещение, 1971.
17. Педагогіка вищої школи. Навчальний посібник. - Одеса: ПДПУ імені К. Д. Ушинського, 2002.
18. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З. Н. Курлянд. Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К.: Знання, 2005.
19. Практикум по педагогике и психологии высшей школы / Под ред. А. К. Ерофеева. — М.: Изд-во МГУ, 1991.
20. Практические занятия по психологии / Под ред. проф. А. В. Петровского. — М.: Просвещение, 1972.
21. Самарин Ю. А. Очерки по методике преподавания психологии в средней школе. — М., 1950.
22. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности. — М., 2001.
23. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. — К.: "Академвидав", 2006.
24. Цехмістрова Г. С, Фоменко Н. А. Управління в освіті та педагогічна діагностика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Видавничий Дім "Слово", 2005.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗВІТУ ЗА ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ

96-100 балів	<ul style="list-style-type: none"> • Процедура проведення дослідження дотримана. Дослідження проведене правильно, без помилок. • Є бланк відповідей, заповнений власноруч досліджуваним або дослідником. • Є протокол дослідження (при потребі), заповнений власноруч дослідником. Протокол дослідження детальний, у ньому описано усі необхідні показники. • Вказана інформація про досліджуваного. • Кількісна обробка результатів виконана правильно та за усіма показниками. • Зроблено якісний аналіз усіх показників. Аналіз детальний та послідовний. • Зроблено інтерпретацію результатів. Інтерпретація містить узагальнену характеристику досліджуваного явища, описуються можливі причини такого результату, зазначаються типологічні особливості. • Є рекомендації щодо проведення консультативної або корекційної роботи. Рекомендації конкретизовані відносно одержаних результатів. Наведено приклади конкретних технік або завдань, які можуть бути використані. • Звіт написаний стилістично та граматично правильно з використанням професійних термінів. • Звіт оформлений відповідно до вимог. • Звіт здано на лабораторному занятті.
91-95 балів	<ul style="list-style-type: none"> • Процедура проведення дослідження дотримана. Дослідження проведене правильно, без помилок. • Є бланк відповідей, заповнений власноруч досліджуваним або дослідником. • Є протокол дослідження (при потребі), заповнений власноруч дослідником. Протокол дослідження детальний, у ньому описано усі необхідні показники. • Вказана інформація про досліджуваного. • Кількісна обробка результатів виконана правильно та за усіма показниками. • Зроблено якісний аналіз усіх показників. Аналіз детальний та послідовний. • Зроблено інтерпретацію результатів. Інтерпретація містить узагальнену характеристику досліджуваного явища, описуються можливі причини такого результату, зазначаються типологічні особливості. • Є рекомендації щодо проведення консультативної або корекційної роботи. Рекомендації конкретизовані відносно одержаних результатів. • Звіт написаний стилістично та граматично правильно з використанням професійних термінів. • Звіт оформлений відповідно до вимог. • Звіт здано на лабораторному занятті.
85-90 балів	<ul style="list-style-type: none"> • Процедура проведення дослідження дотримана. Дослідження проведене правильно, без помилок. • Є бланк відповідей, заповнений власноруч досліджуваним або

	<p>дослідником.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Є протокол дослідження, заповнений власноруч дослідником. • Вказана інформація про досліджуваного. • Кількісна обробка результатів виконана правильно та за усіма показниками. • Зроблено якісний аналіз усіх показників. • Зроблено інтерпретацію результатів. Інтерпретація містить узагальнену характеристику досліджуваного явища, зазначаються типологічні особливості. • Є рекомендації щодо проведення консультативної або корекційної роботи. Рекомендації конкретизовані відносно одержаних результатів. • Звіт написаний стилістично та граматично правильно з використанням професійних термінів. • Звіт оформлений відповідно до вимог. • Звіт здано на лабораторному занятті.
75-84 бали	<ul style="list-style-type: none"> • Процедура проведення дослідження дотримана. Є незначні помилки у процедурі проведення дослідження, які не вплинули на результати. • Є бланк відповідей, заповнений власноруч досліджуваним або дослідником. • Є протокол дослідження, заповнений власноруч дослідником. • Вказана інформація про досліджуваного. • Кількісна обробка результатів виконана правильно та за усіма показниками. • Зроблено якісний аналіз усіх показників. • Зроблено інтерпретацію результатів. Інтерпретація містить узагальнену характеристику досліджуваного явища, зазначаються типологічні особливості. • Є рекомендації щодо проведення консультативної або корекційної роботи. • У звіті є незначні стилістичні та граматичні помилки, використано професійні терміни. • Звіт оформлений відповідно до вимог. • Звіт здано на лабораторному занятті.
71-74 бали	<ul style="list-style-type: none"> • Процедура проведення дослідження дотримана. Є помилки у процедурі проведення дослідження, які не вплинули на результати. • Є бланк відповідей, заповнений власноруч досліджуваним або дослідником. • Є поверховий протокол дослідження (при потребі), заповнений власноруч дослідником. • Вказана інформація про досліджуваного. • Кількісна обробка результатів виконана правильно та за усіма показниками. • Якісний аналіз показників поверховий. • Зроблено інтерпретацію результатів. Інтерпретація містить узагальнену характеристику досліджуваного явища. • Є загальні рекомендації щодо проведення консультативної або корекційної роботи. • У звіті є незначні стилістичні та граматичні помилки. • Звіт оформлений відповідно до вимог. • Звіт здано на лабораторному занятті.

61-70 балів	<ul style="list-style-type: none"> • Процедура проведення дослідження дотримана. Є помилки у процедурі проведення дослідження, які не вплинули на результати. • Є бланк відповідей, заповнений власноруч досліджуваним або дослідником. • Є поверховий протокол дослідження (при потребі), заповнений власноруч дослідником. • Вказана інформація про досліджуваного. • Кількісна обробка результатів виконана правильно та за усіма показниками. • Якісний аналіз показників поверховий. • Зроблено інтерпретацію результатів, яка є повторенням якісного аналізу. • У звіті є незначні стилістичні та граматичні помилки. • Звіт оформлений відповідно до вимог. • Звіт здано на лабораторному занятті.
0-60 балів	Є помилки у процедурі проведення, які вплинули на результат дослідження.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПМР ТА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ РОБОТИ

ОЦІНКА	ВИМОГИ ДО ЗНАНЬ УМІНЬ ТА НАВИЧОК СТУДЕНТІВ
Тестові завдання (max – 20 балів)	
5 балів	Правильна відповідь на кожне тестове завдання
0 балів	Неправильна відповідь на тестове завдання
Теоретичне завдання (max – 30 балів)	
0-5 балів	Структурованість відповіді, наявність внутрішньої логіки у викладі матеріалу
0-10 балів	Повні та вичерпні визначення основних понять
0-5 балів	Опора на першоджерела, цитування основних ідей
0-10 балів	Повнота відповіді, аналіз усіх аспектів проблеми
Практичне завдання (max – 50 балів)	
0-10 балів	Повнота виконання завдання, дотримання усіх вимог
0-10 балів	Правильність та вичерпність формулювань
0-10 балів	Повні та чіткі визначення усіх понять
0-10 балів	Розгляд можливих альтернативних схем аналізу
0-10 балів	Обґрунтовані пояснення усіх міркувань
Професійно-орієнтоване завдання (max – 50 балів)	
0-10 балів	Звіт за результатами дослідження повний, структурований, виконаний з дотриманням вимог до структури, оформлення
0-10 балів	Обґрунтовано актуальність дослідження, усі структурно-методологічні елементи роботи (об'єкт, предмет роботи, мета, гіпотеза, завдання, методи та процедура дослідження, його наукова новизна, практичне та теоретичне значення, умови забезпечення надійності та вірогідності результатів) сформульовані правильно та вичерпно
0-10 балів	Подано детальний опис методів та процедури дослідження, хід аналізу отриманих результатів, їх ґрунтовна інтерпретація
0-10 балів	Висновки відображують основні результати дослідження, сформульовані чітко та вичерпно
0-5 балів	Список використаних джерел подано в алфавітному порядку та оформлено відповідно до основних бібліографічних вимог
0-5 балів	Текст написаний грамотно з дотриманням усіх вимог наукового стилю сучасної української мови

**Особливості роботи над професійно-орієнтованим завданням з курсу
“МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ” (К.П. ГАВРИЛОВСЬКА)**

БАЗОВІ МЕТОДИ ДО КУРСУ “МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ”

Базові дані про метод

Повна назва та автор	Вихідне джерело	Джерела з описом та прикладами застосування
Технологія розробки навчального курсу (В.М. Карандашев)	Карандашев В. Н. <i>Методика преподавания психологии: Учебное пособие. — СПб.: Питер, 2009 – С. 199-212.</i>	<i>Ильясов И.И., Галатенко Н. А. Проектирование курса обучения по учебной дисциплине: Пособие для преподавателей. М.: Изд. корпорация "Логос", 1994. 208 с.</i>
		<i>Наказ від 24.03.2004 №152 "Про затвердження Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін" // Офіційний сайт МОЗ України www.moz.gov.ua</i>
		<i>Інформаційно-методичне забезпечення КМС http://eprints.zu.edu.ua/2794/1/KMS.pdf</i>

Сфера застосування

Технологія розробки навчального курсу призначена для методичного забезпечення навчального процесу у ВНЗ.

Опис методу

Технологія розробки навчального курсу являє собою стрункий алгоритм створення науково-методичного комплексу з будь-якої психологічної дисципліни.

У процесі підготовки до проведення навчального курсу викладач може орієнтуватися на наступні основні етапи:

1. Вибір навчальних посібників
2. Добір змісту курсу
3. Постановка навчальних цілей
4. Розробка робочої програми курсу
5. Підготовка тематичного плану занять
6. Розробка формату курсу
7. Розробка критеріїв оцінки знань і вмінь
8. Планування окремих навчальних занять
9. Розробка опитувальника для оцінки курсу студентами

У межах виконання цього професійно-орієнтованого завдання необхідно ретельно опрацювати перші 5 етапів.

1. Вибір підручника, навчальних посібників та інших матеріалів для читання студентами

Якими критеріями може керуватися викладач при виборі навчального посібника для навчального курсу?

1. Систематизований виклад відповідної навчальної дисципліни або предметної області. Необхідно звернути увагу на те, наскільки цілісне уявлення про предмет вашого курсу дає книга, наскільки логічно зв'язані й послідовні її глави.

2. Доступний для студентів виклад навчального матеріалу. Передбачається, що автор підручника не просто використовує інформацію з наукових монографій і статей, але й викладає її мовою, зрозумілою для студентів, вживає слова й терміни, які зрозумілі студентам, відмовляється від складного стилю викладу.

3. Наявність методичного апарата, який повинен сприяти кращому засвоєнню навчального матеріалу. Мінімально необхідним є:

- наявність контрольних питань і завдань, які можуть використовуватися студентами й викладачами для перевірки засвоєння навчального матеріалу відповідного розділу;
- наявність рекомендованої літератури для подальшого розширення й поглиблення знань по темі;
- наявність різноманітних завдань, що сприяють кращому розумінню й закріпленню вивченого матеріалу.

4. Використання прикладів, наочності й ілюстрацій. Це може бути опис прикладів наукових досліджень або життєвих ситуацій, схем, діаграм, графіків, які сприяють розумінню й запам'ятовуванню класифікацій, психологічних залежностей і закономірностей, а також малюнків і фотографій, які зображують певні психічні процеси, властивості, стани.

Однак по деяких спеціальних навчальних курсах іноді взагалі немає навчальних посібників. У такому випадку викладач може опиратися тільки на наукову літературу.

2. Добір змісту курсу

Знання й уміння, які були накопичені в сучасній психологічній науці й практиці, досить численні й різноманітні. Різнманітний світ психічних явищ, різноманітні підходи до їх розгляду. У зв'язку із цим перед викладачем виникає складне завдання добору матеріалу, який можна включити в програму курсу. По-перше, зміст курсу безпосередньо визначається його назвою, по-друге, його роллю в навчальному плані. Зокрема, якщо ви викладаєте курс, який є передумовою для іншого, викладачі наступних курсів очікують, що певні теми будуть розкриті вами, і ви повинні задовольнити ці очікування.

Зміст курсу повинний відповідати вимогам, що містяться в освітньому стандарті по дисципліні (якщо він є). Крім цього викладач може включати в курс зміст, який відображає його авторське бачення курсу, його творчий підхід і цілі, які він ставить у процесі навчання. Творча розробка цих питань робить навчальний курс, проведений викладачем, несхожим на інші аналогічні курси.

Як вибираються теми курсу? Крім стандарту вибір визначається вашим власним уявленням про важливі теми, що впливають із назви курсу. Звичайно, розумно проконсультуватися з досвідченими викладачами й попросити в них їх робочі програми. Обговорення свого курсу з досвідченим викладачем також може бути дуже корисним.

Вибираючи зміст курсу, важливо враховувати, які студенти будуть його вивчати. Виходячи з типів освітніх програм, можна виділити, принаймні, три типи студентів: 1) студенти, для яких психологія є загальноосвітнім предметом; 2) студенти, для яких психологія є професійно значимим предметом (педагоги, медичні працівники тощо); 3) студенти фахових психологічних спеціальностей.

Знання й пізнавальні потреби цих груп студентів різні. Для студентів молодших курсів університетів це може бути перший і єдиний досвід вивчення психології. Тому в них має

сформуватися системне уявлення про наукову й практичну психологію, а проста цікавість повинна перетворитися в усвідомлений інтерес до психологічних знань.

Зміст програми має визначатися загальною кількістю занять відповідно до навчального плану, віку студентів і їх інтересів. Недоцільно надмірно насичувати короткий курс великою кількістю тем і матеріалу. Краще вивчити менше, але сформувати в студентів цілісне уявлення про дисципліну, серйозний інтерес до наукової й практичної психології. Студенти старших курсів мають певний запас знань, який, так чи інакше, пов'язаний з досліджуваною дисципліною. Вони прагнуть одержати інформацію про нові поняття й заглибитися у вивчення предмета. У цілому при роботі зі студентами старших курсів має сенс просуватися у вивченні предмета швидше, розглядаючи більший обсяг інформації за одне заняття, або ж заглиблюватися в тему, вивчаючи її більш детально. Однак слід мати на увазі, що насичення курсу більшою кількістю теорій, понять та інших одиниць інформації буде недоречним, якщо воно не супроводжується осмисленням запам'ятовуванням і критичним мисленням студентів.

Для початку виберіть основні теми курсу. Вибір 3-4 тем може бути недостатнім. З іншого боку, доцільно обмежити їхню кількість 10-15 темами. Перевищення цієї кількості може означати, що ви переоцінюєте свої можливості, можливості студентів або ж що деякі зі сформульованих тем не є «головними».

При доборі тематики курсу необхідно продумати логічний зв'язок тем одна з одною, їх послідовність, а також їх відповідність загальній назві навчальної дисципліни. Цей зв'язок і взаємозалежність може бути виражена більшою або меншою мірою. Слід використовувати модульний принцип побудови програм. Він припускає розробку окремих, незалежних модулів навчального матеріалу, які являють собою самостійні одиниці навчальної інформації.

Залежно від цілей курсу зміст програми може бути науково або практично орієнтованим.

Наукова орієнтованість курсу припускає вивчення психологічних закономірностей, класифікацій, механізмів, опис наукових досліджень і їх результатів. Орієнтація на матеріал такого роду дає студентам опис і пояснення психологічних феноменів, розуміння доказовості науково-психологічних знань про внутрішній світ людини.

Практична орієнтованість курсу припускає вивчення матеріалу, що представляє безпосередню практичну значимість, а також освоєння вмінь застосування психологічних знань для розв'язку практичних завдань. Орієнтація на матеріал такого роду дає студентам розуміння практичної цінності психологічних знань і можливостей їх використання.

Науковість і практичність є тільки загальними орієнтирами при доборі змісту курсу. Реальна програма викладання психології являє собою певну комбінацію того й іншого. При доборі змісту курсу необхідно враховувати міжпредметні зв'язки психології з іншими науками й навчальними дисциплінами. Суміжні із психологією питання розглядаються як у ВНЗ, так і в школах у рамках інших предметів. Наприклад, у рамках біологічних курсів часто вивчаються властивості й типи нервової системи, тісно пов'язані з темпераментом. Деякі теми соціальної психології можуть розглядатися в курсах соціології. Міжпредметні зв'язки можуть реалізовуватися шляхом узгодження того, як і в якому обсязі, зв'язані питання будуть розглядатися викладачами відповідних дисциплін.

3. Постановка навчальних цілей

Які цілі ставляться при вивченні курсу? Виходячи із цілей різних освітніх програм, викладач ставить цілі свого навчального курсу, визначає його функції в структурі даної

програми. Цілі повинні бути певним чином співвіднесені також із суб'єктивними очікуваннями студентів.

Більш конкретні цілі визначаються змістом курсу: що, на вашу думку, студенти повинні довідатися про навчальний матеріал? Це стосується як усього курсу, так і окремих його тем. Формулювання відповідних цілей звичайно починається зі слів: «Вивчити», «Навчитися», «Опанувати», «Засвоїти» тощо.

Різні цілі припускають використання різних навчальних методів. Існують численні види й прийоми навчальної діяльності, які можуть варіювати навіть у рамках щодо обмеженого обсягу матеріалу. Вивчення основних термінів, порівняння понять, наведення нових прикладів і вирішення нових проблем – це різні типи навчання, які вимагають застосування різних навчальних стратегій.

Різні цілі й відповідно результати навчання вимагають різних форм оцінювання. Викладач може використовувати один тип оцінюючої процедури (наприклад, тест із множинним вибором) для одних цілей і інший тип (наприклад, написання твору) – для іншої мети. Таким чином, при плануванні курсу із самого початку корисно подумати про те, яким розділам вашого навчального курсу ви прагли б приділити особливої уваги.

4. Розробка робочої програми курсу

У процесі підготовки навчального курсу по дисципліні викладач складає його робочу програму й тематичний план проведення занять. Це можуть бути окремі документи, або ж тематичний план може бути частиною робочої програми.

Робоча програма розробляється на основі державного освітнього стандарту й навчального плану освітньої програми і є єдиною для всіх форм навчання, що здійснюються у навчальному закладі: денної, заочної й екстернату. Попередні нариси робочої програми робляться під час планування курсу, але остаточний варіант оформляється перед початком занять.

Робоча програма зазвичай містить:

1. титульний лист;
2. пояснювальну записку;
3. зміст навчальної дисципліни;
4. список літератури,
5. тематичний план навчальних занять,
6. систему й критерії оцінки знань і вмінь.

Титульний лист містить:

- найменування навчального закладу й кафедри, на якій здійснюється викладання дисципліни;

- найменування навчальної дисципліни (наприклад, «Психологія спорту», «Психологія спілкування» тощо);

- категорію студентів, для яких вона призначена (курс та спеціальність);

- інформацію про викладача (прізвище, ім'я, по батькові, учений ступінь і звання, посада), рік і семестр, у якому читається курс.

У робочій програмі:

- дається короткий опис призначення навчальної дисципліни, її значимості в рамках освітньої програми;

- відображаються її зв'язки з іншими навчальними дисциплінами (міжпредметні зв'язки);

- описуються цілі й завдання, на розв'язання яких спрямовано вивчення курсу;
- приводиться обґрунтування структури навчальної дисципліни;
- характеризуються методи, якими користується викладач у процесі навчання;
- характеризуються вимоги до знань і вмінням студентів, якими вони повинні оволодіти;
- характеризуються форми, методи контролю й оцінки успішності вивчення студентами навчальної дисципліни.

Список літератури містить джерела, на які викладач опирається при розкритті навчального матеріалу. Ці джерела приводяться відповідно до правил бібліографічного опису. У робочій програмі приводиться також список літератури, який рекомендується студентам для самостійного читання за курсом. Рекомендована література може бути розділена на основну й додаткову. Цей список повинен бути невеликим і враховувати реальні можливості студентів у його вивченні. Принцип «чим більше, тем краще» у цьому випадку недоцільний. Ґрунтовне, глибоке, критичне, творче вивчення одного підручника із залученням окремих додаткових джерел може бути корисніше, чим поверхнєве опрацювання великої кількості текстів.

Робоча програма – це комплексний документ, який вимагає творчої розробки. Перераховані пункти є найбільш типовими для нього, однак викладач може змінювати й доповнювати їх.

5. Підготовка тематичного плану занять, планування навчальних занять і самостійної роботи студентів

Розробіть тематичний план аудиторних занять, розподіліть теми й матеріал, які будуть вивчатися на лекціях, семінарських або лабораторних заняттях. Сплануйте завдання студентам для самостійного читання.

Тематичний план будується на основі навчальної програми і являє собою конкретизацію форм навчальної діяльності студентів, спрямованої на освоєння предмета, а також уточнення обсягу навчального часу, форм контролю й оцінки успішності.

Тематичний план:

- розкриває послідовність вивчення розділів і тем програми;
- демонструє розподіл навчальних годин по розділах, темах і формах навчальних занять (лекції, семінари, практичні й лабораторні заняття, самостійна робота).

Тематичний план часто оформляється у вигляді таблиці.

Табл. 1.

Приклад оформлення розподілу навчального часу за темами

№	Теми	Всього	Аудиторні заняття				Самостійна робота	Форма контролю
			лекції	практичні	лабораторні	підсумкові модульні роботи		
1.								
2.								
	Всього:							

У робочу програму рекомендується включати також плани семінарських і лабораторних занять, необхідне методичне забезпечення, завдання для самостійної роботи студентів,

форми контролю й атестації знань і вмінь студентів. Таке детальне методичне прпрацювання програми навчальних занять сприяє підвищенню їх якості.

Кредитно-модульна система передбачає поділ дисциплін на модулі. Поділ дисципліни на модулі здійснюється на основі навчального плану спеціальності для дисципліни визначається загальна кількість годин, аудиторне навантаження та час на самостійну роботу. На основі загальної кількості годин, яка відводиться на вивчення дисципліни, визначається кількість кредитів дисципліни.

1 кредит = 36 годин (згідно з наказом МОН №812 від 20.10.2004 р., пункт 6.1 Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу у ЖДУ)

Після того, як визначено кількість модулів у дисципліні, необхідно визначитися з тематикою кожного модуля. При цьому варто керуватися такими критеріями:

- логіка вивчення дисципліни;
- загальна кількість годин (аудиторна +самостійна робота) у модулі має становити 36 годин;
- аудиторна робота має становити від 1/3 до 2/3 загального часу, тобто 12-24 години.

Зміст кожного модуля оформляється у вигляді окремих інструктивно-методичних матеріалів, де представлено:

- таблицю з розподілом годин;
- тематику лекційного курсу, практичних та лабораторних занять;
- завдання для самостійної роботи;
- завдання для підсумкової модульної роботи, яка завершує вивчення кожного модуля;
- умови автоматичного одержання оцінки за модуль.

Інструктивно-методичні матеріали до модуля затверджуються на засіданні кафедри та подаються у деканат до початку вивчення модуля.

Інструктивно-методичні матеріали з організації самостійної роботи студентів особливо важливі для організації роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання та полегшення роботи студентів заочної (дистанційної) форми навчання.

ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ ЗАВДАННЯ З КУРСУ

“МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ”

Клієнтський запит

Ви працюєте на посаді старшого викладача кафедри психології в одному з ВНЗ міста. До вас звернувся завідуючий кафедрою з пропозицією терміново розробити програму одного з навчальних курсів, що пропонуються студентам на вибір: “Наша кафедра мусить працювати в екстремальних умовах через те, що троє провідних фахівців цього року пішли в декретну відпустку. Їх авторські курси не були популярними серед студентів. Вам необхідно в стислий термін розробити навчальний курс із дисципліни, що була би цікавою та мала практичну цінність для підготовки майбутніх фахівців із психології».

Обов’язкова програма при виконанні завдання

1. Сформулюйте назву спецкурсу.
2. Розробіть програму навчального курсу за схемою В.М. Карандашева (кроки 1-5).
3. Висновки за результатами роботи представте у формі презентації інструктивно-методичних матеріалів спецкурсу.

ХІД РОБОТИ НАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ ЗАВДАННЯМ

I. ЕТАП ПЕРВИННОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

1.1. Категоріально-термінологічне до визначення проблеми, з якою звернулися до психолога

Викладач (В.): Отже, Вас турбує те, що далеко не всі спецкурси, розроблені на кафедрі, є цікавими для студентів?

Керівник (К.): Звичайно, ця проблема є актуальною. Для мене одним із пріоритетних завдань є забезпечення змістовності навчального процесу. Але я чудово розумію, наскільки важливі студентські роки. Вони лишаються в пам’яті назавжди. Від нас, викладачів, великою мірою залежить те, чи будуть ці спогади забарвлені позитивними емоціями.

В.: Наскільки я знаю, кожен з наших викладачів прагне зробити викладання своїх дисциплін і змістовним, і цікавим...

К.: Безперечно. Але, попри всі можливості для творчості, в рамках виконання навчального плану ми змушені «грати по нотах», турбуватися, насамперед, про виконання «обов’язкової програми». Спецкурси дають більшу свободу дій. Тут процес навчання ми можемо зробити більш евристичним, інтерактивним, по-справжньому цікавим.

В.: Тобто, насамперед, ми маємо визначити перелік тих гіпотетичних дисциплін, які не передбачені навчальним планом, але є потенційно цікавими для студентів. А потім розробити комплекс методичного забезпечення для викладання цих дисциплін.

1.2. Формування реалістичних очікувань у людини, яка звернулася за допомогою та визначення напрямків практичної роботи психолога

К.: За допомогою яких прийомів Ви плануєте підвищити імовірність досягнення бажаного результату?

В.: На кафедрі є кілька молодих викладачів, які ще зовсім недавно були студентами, їх можна залучити до процесу генерації ідей. А оскільки спецкурсів можна запропонувати декілька, то кожен із них потенційно може знайти свою «нішу» в навчальному процесі.

К.: Чи можлива ситуація, коли студенти оберуть просто цікавий спецкурс без змістовного навантаження, на рівні популярної психології?

В.: Переважна більшість наших студентів навчаються за контрактом, отже вони зацікавлені в практичній цінності кожної дисципліни. Тому така ситуація малоймовірна. Ми будемо пропонувати курси, що будуть корисні для майбутньої професійної діяльності.

К.: Коли методичне забезпечення буде готовим, як можна буде перевірити його якість?

В.: Звичайно, всі пропоновані спецкурси будуть представлені на кафедрі, отримають оцінку колег.

К.: А як ми зможемо дізнатися про ставлення студентів?

В.: Попередню оцінку отримати, звичайно, неможливо. Студенти будуть «голосувати ногами», як глядачі в театрі. По завершенню семестру ми проаналізуємо рівень відвідування різних спецкурсів, тож будемо знати, які з них матимуть «право на існування» в майбутньому.

К.: Гаразд. Працуйте. З мого боку можете розраховувати на повну підтримку.

Напрямок практичної роботи	Обґрунтування
Методична робота	Створення інструктивно-методичних матеріалів спецкурсу.

II. ПЛАНОВО-ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП

2.1. Аналіз власного досвіду виконання подібних завдань при вивченні навчальних дисциплін та проходженні практик

Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань
Методика викладання психології	Загальні основи методики викладання психології	Нормативно-правове забезпечення та зміст психологічної освіти	Загальноосвітні програми та викладання психології. Професійні освітні програми та викладання психології. Навчальний план та програми викладання психології. Цілі викладання психології. Принципи викладання психології. Психологія як наукова і навчальна дисципліна. Галузі психології як наукової дисципліни. Навчальні дисципліни з психології. Основні тенденції розвитку психології у світі.
		Технологія розробки навчального курсу	Схема технології розробки навчального курсу з психології. Вибір навчальних посібників. Відбір змісту курсу. Постановка навчальних цілей. Розробка робочої програми курсу. Планування навчальних занять та самостійної роботи студентів. Розробка формату проведення

Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань
			<p>курсу.</p> <p>Розробка системи критеріїв оцінки знань та умінь.</p> <p>Планування окремих навчальних занять.</p> <p>Розробка опитувальника для оцінки курсу студентами.</p>
Методика викладання психології	Методика підготовки і проведення навчальних занять з психології у вищих навчальних закладах	Організація навчання та види навчальних занять з психології	<p><i>Організація навчальних занять з психології у вищих та середніх навчальних закладах.</i></p> <p><i>Лекції з психології.</i></p> <p><i>Семінарські заняття з психології.</i></p> <p><i>Практичні та лабораторні заняття з психології.</i></p> <p><i>Урок з психології.</i></p> <p>Самостійна підготовка до занять з психології.</p> <p>Підготовка рефератів, курсових та дипломних робіт з психології.</p> <p>Практика студентів з психології.</p> <p>Позакласна та позааудиторна робота з психології.</p>
		Методика підготовки лекційних і семінарських занять з психології	<p>Знання наукової та практичної психології як основа навчального курсу.</p> <p>Місце та роль життєвих психологічних знань, психології мистецтва, ірраціональної психології у навчальному курсі.</p> <p>Друковані та електронні джерела знань для викладання психології.</p> <p>Організація навчальної ситуації та її структура.</p> <p>Форми спільної діяльності викладачів та студентів, що виникають в ситуації вирішення творчих задач.</p> <p>Конструктивно-проективна діяльність викладача.</p> <p>Методичні сценарії навчальних ситуацій.</p>

2.2. Підбір та аналіз літератури та формулювання припущень про причини виникнення проблеми

Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми
<i>Навчально-методична та довідкова література</i>	
Карандашев В. Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. — СПб.: Питер, 2009 — С. 199-212.	Розглянуто поетапно технологію розробки навчального курсу, правила написання робочої програми курсу
Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии. — СПб.: Питер, 2008. — С. 97-106.	Описано процес конструктивно-проектувальної діяльності викладача
<i>Фахова періодична література</i>	
Майстренко Т.М. Кредитно-модульна система організації навчання фахівців психологічних спеціальностей // Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції „Навчально-методичне забезпечення кредитно-модульної системи навчального процесу у галузевих університетах”. — Рівне, 2005. - С.207-212.	Розглянуто питання впровадження кредитно-модульної системи при підготовці фахівців психологічних спеціальностей. Основну увагу приділено питанням організації навчального процесу, системі оцінювання знань студентів, а також вивченню ставлення студентів до КМСОНП.
Музыка О.Л., Майстренко Т.М. Організаційно-психологічне забезпечення впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ // Проблеми формування конкурентноспроможності фахівців в умовах впровадження Болонського процесу: Збірник наукових робіт Всеукраїнської науково-практичної конференції. — Житомир, 2008. — С. 14-20.	Описано організаційно-педагогічне, інформаційно-технічне, особистісно-психологічне забезпечення кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ.
Музыка О.Л., Майстренко Т.М., Оснадчук Ю.О. Вищий освіті – європейський рівень: досвід впровадження кредитно-модульної системи навчання на соціально-психологічному факультеті ЖДУ імені Івана Франка / Житомирщина: минуле, сьогодення, поступ у майбутнє: Науковий збірник / За заг. ред. П.Ю. Сауха, О.М Швидак, І.І. Ярмошик та ін. — Т. 2. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. — С. 65-75.	Описано досвід впровадження кредитно-модульної системи навчання на соціально-психологічному факультеті ЖДУ імені Івана Франка
<i>Вузькоспеціалізована література</i>	
Наказ від 24.03.2004 №152 "Про затвердження Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін" // Офіційний сайт МОЗ України www.moz.gov.ua	Описано структуру типової навчальної програми навчальної дисципліни
Про внесення змін та доповнень до Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін Відповідно до наказу МОЗ України від 22.03.2004 №	Дані Рекомендації описують методику розробки навчальних програм навчальних дисциплін відповідно до ГСВО, вимог наказів МОН України від

Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми
148 "Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої медичної і фармацевтичної освіти на 2004-2005 роки" та з метою запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВМНЗ України http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20041012_492.html	23.01.04 №48 "Про проведення педагогічного експерименту з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу"
Інформаційно-методичне забезпечення КМС http://eprints.zu.edu.ua/2794/1/KMS.pdf	Містить організаційно-правове забезпечення переходу до кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ЖДУ ім. Івана Франка

2.3. Консультація з фахівцями

Потреби у консультації з фахівцями немає. Проте є необхідність отримати додаткову інформацію щодо окремих аспектів проблеми від працівника деканату, що відповідає за формування навчальних планів.

Фахівець	Обґрунтування необхідності бесіди	Перелік питань
Заступник декана з навчальної роботи	Заступник декана з навчальної роботи, обізнаний щодо загальноосвітніх програм, професійних програм викладання психології	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Який обсяг годин передбачають спецкурси? ☐ Скільки модулів передбачають спецкурси? ☐ Для студентів яких курсів та якої спеціальності ці курси призначені? ☐ Яких знань та умінь обов'язково мають набути майбутні фахівці з психології?

2.4. Складання розгорнутого плану виконання завдання, підбір методів та аналіз ресурсів

Етап роботи	Методи та процедури	Необхідні ресурси
Визначення назви та тематики спецкурсу	Мозковий штурм	<i>Тривалість роботи:</i> 2-2,5 години <i>Необхідні ресурси:</i> картки для фіксування ідей, ручка, годинник
Робота над методичним забезпеченням спецкурсу	Технологія розробки навчального курсу	<i>Тривалість роботи:</i> 3-4 доби. <i>Необхідні ресурси:</i> Комп'ютер, нормативні документи (освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-професійна програма (ОПП))
Проведення виступу на	Публічний виступ з презентацією	<i>Тривалість роботи:</i> 1

Етап роботи	Методи та процедури	Необхідні ресурси
засідання кафедри з презентацією результатів роботи	результатів роботи	година. <i>Необхідні ресурси:</i> приміщення для проведення засідання; файл з презентацією, технічні засоби для презентації.

2.5. Передбачення проблемних моментів

Проблемні моменти	Причини виникнення	Шляхи уникнення
Важко підібрати літературу до спецкурсу	Відсутність необхідної літератури в бібліотеці	Активне користування Інтернет-джерелами
Важко сформулювати вимоги до знань та умінь студентів	Немає можливості ознайомитися з нормативними документами (освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-професійна програма (ОПП))	Консультація зі заступником декана з навчальної роботи
Необхідно доступно і переконливо представити результати своєї роботи	Небажання колег зосередитися на розгляді методичних проблем	Перед засіданням кафедри підготувати роздатковий матеріал, що містить основні положення виступу, забезпечити можливість ознайомитися з ним завчасно

2.6. Підготовка матеріалів, необхідних для виконання завдання

Комп'ютер, ОКХ, ОПП.

III. ЕТАП ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

3.1. Збір емпіричних даних

Після завершення першого етапу мозкового штурму (кількість учасників 4 особи) було отримано такі назви спецкурсів: «Психологія кохання», «Психологія першого враження», «Психологічна допомога онкохворим», «Психологічний супровід вагітності», «Психологія взаємостосунків у молодій сім'ї», «Психологія батьківства», «Психологія брехні», «Психологія привабливості», «Психологія невербального спілкування», «Психологічні особливості роботи психолога в організації».

По завершенню аналітичного етапу, було прийнято рішення розробляти курс під назвою «Психологія брехні».

3.2. Аналіз та інтерпретація отриманих даних

**Інструктивно-методичні матеріали з курсу
ПСИХОЛОГІЯ БРЕХНІ
Для студентів IV курсу напряму 0401 Психологія
спеціальності 6.030103 Практична психологія
ВСТУП**

Інструктивно-методичні матеріали зі спец. курсу «Психологія брехні» призначені для студентів спеціальності «Психологія» навчально-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» і повністю відповідає нормативам Міністерства освіти України щодо підготовки фахівців-психологів. Курс «Психологія брехні» займає важливе місце у системі теоретичної та практичної підготовки бакалаврів психології до практичної діяльності, безумовна цінність курсу полягає в його практичній орієнтованості.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Психологія брехні» пов'язаний з курсами «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Психологія спілкування», «Психологія мотивації та емоцій».

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Основною **метою** викладання дисципліни «Психологія брехні» є сприяння розвитку у студентів професійно важливої якості – спостережливості та засвоєння комплексу спеціальних знань щодо особливостей прояву нещирості в поведінці особистості.

Основні **завдання** курсу.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- Поняття про спостережливість. Структура спостережливості.
- Метод спостереження, його види, переваги та недоліки, сфера застосування, способи інтерпретації отриманих результатів.
- Критичний аналіз різноманітних методик спостереження.
- Поняття про брехню, її мотиви.
- Сумління як механізм внутрішнього контролю людини.
- Фактори, що впливають на чесність людини.
- Поведінка людини при викритті брехні. Виправдання та їх роль.
- Ставлення людини до власної брехні. Ставлення до чужої брехні.
- Способи виявлення брехні.
- Міміка та її роль в спостереженні за співбесідником.
- Емблеми, ілюстрації, маніпуляції як детектори брехні.
- Обмовки, тиради, паузи, тембр голосу та їх значення.
- Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.
- Способи адекватного реагування на брехню.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **уміти**:

- з метою отримання психологічно значимої інформації в процесі розв'язування професійних завдань в умовах навчально-виховного закладу уміти організовувати та проводити природні і клінічні спостереження
- з метою забезпечення об'єктивності психологічно значимої інформації, отриманої в процесі спостереження, уміти долати його основні проблеми: вплив присутності спостерігача на поведінку суб'єкта, суб'єктивність інтерпретації результатів спостереження, обмеженість обсягу уваги спостерігача та ін.
- розпізнавати брехню

- адекватно реагувати на брехню
- диференціювати правду та брехню
- грамотно вести діалог з метою розкриття правди
- уміти контролювати прояви психоемоційного стану.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ

№	Теми	Всього	Аудиторні заняття				Самостійна робота	Форма контролю
			лекції	практичні	лабораторні	підсумкові модульні		
1.	Спостережливість як властивість особистості	9	2	2			5	
2.	Брехня як соціально-психологічний феномен	7		2			5	
3.	Ознаки брехні та їх прояви у поведінці людини	32		2	10		20	
с/о	Невербальна комунікація	6					6	
	Всього (1 кредит)	54	2	6	10	ПМР	36	ПМР

Умови автоматичного одержання оцінки за модуль:

- відвідати 2 практичні заняття (з 3 практичних занять);
- відвідати 4 практичні заняття (з 5 практичних занять);
- одержати 10 оцінок (з 12 можливих, 1 оцінка за перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, є обов'язковою).

Обов'язкові види робіт:

- опрацювати питання з плану практичного заняття;
- опрацювати основні поняття;
- підготувати звіт за лабораторні заняття відповідно до алгоритму виконання ПОЗ;
- пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

Види робіт на вибір:

- реферат (готує один студент з академічної групи);
- практичне завдання (готує один студент з академічної групи).

ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

Тема 1. Спостережливість як властивість особистості

1. Поняття про спостережливість.
2. Професійна спостережливість у роботі психолога.
3. Структура спостережливості.
4. Об'єктивні прояви психіки та їх сприйняття.
5. Тіло людини як об'єкт спостереження.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Практичне заняття 1. СПОСТЕРЕЖЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

1. Метод спостереження, його види, переваги та недоліки, сфера застосування, способи інтерпретації отриманих результатів.
2. Мета, завдання, об'єкт, предмет, ситуація спостереження.
3. Гіпотеза та перелік можливих критеріїв спостереження.
4. Оформлення щоденника, протоколу, картки спостереження.
5. Критичний аналіз різноманітних методик спостереження.

Основні поняття	<i>спостереження, об'єкт спостереження, предмет спостереження, ситуація спостереження, гіпотеза спостереження, критерій спостереження, включене спостереження, польове спостереження</i>
------------------------	--

Реферат	Регуш Л.А. Тренинг педагогической наблюдательности // Вопросы психологии. – № 3, 1988.
----------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Література

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. – СПб, 2002. – С.56-60.
2. Волков Б.С., Волкова В.А. Методы исследований в психологии. – М, 2002. – С.21-30.
3. Гречихин В.Г. Лекции по методике и технике социологических исследований. – М., 1998. – С.108-121.
4. Регуш Л.А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. – СПб, 2001.
5. Щекин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику. – К., 1992.

Творче завдання:

Підготувати систему вправ для розвитку спостережливості людини з використанням різних видів наочності. Змодельовати ситуацію тренінгу на розвиток спостережливості. Визначити найбільш ефективні способи розвитку спостережливості.

Практичне заняття 2. БРЕХНЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

1. Поняття про брехню, її мотиви.
2. Брехня як спосіб приховати почуття.
3. Страх та їх вплив на щирість людини. Страх викриття як перешкода при брехні.
4. Сумління як механізм внутрішнього контролю людини.
5. Емоції, викликані власною брехнею.
6. Фактори, що впливають на чесність людини.
7. Поведінка людини при викритті брехні. Виправдання та їх роль.
8. Ставлення людини до власної брехні. Ставлення до чужої брехні.

Основні поняття	<i>Брехня, неправда, нещирість, чесність, виправдання, сумління, страх, емоції, почуття.</i>
------------------------	--

Реферат

Пол Экман, Уоллес Фризен. Узнай лжеца по выражению лица. – Питер, 2009г. – 272с.

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Література

1. Пол Экман Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. - СПб.: Питер, 2009. - 304 с.
2. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол. - 2009г. – 560с.
3. Знаков В., Психология понимания правды, 1999г. – 575с.
4. Фрай Олдерт. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи - Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006 – 284с.
5. Фрай Олдерт. Детекция лжи и обмана. / Пер. с англ. А. Ершова и др. - 2-е междунар. изд. -СПб.: Прайм-Еврознак, 2005. -320 с.
6. Щербатых Ю., Искусство обмана. Популярная энциклопедия. 2007г. – 1348с

Творче завдання:

Ситуація №1: Група ділиться на пари. Студент згадує 10 випадків коли він брехав. Розповідає їх напарнику, який в свою чергу має визначити причини або мотиви брехні. Потім студенти міняються ролями. Найцікавіші випадки можуть бути винесені на групове обговорення.

Ситуація №2: 4-м студентам даються індивідуальні завдання – «Підготуйте будь-ласка кожен невеличку брехливу але правдоподібну історію. Подумайте кому ви могли б її розповідати і переконуючи, що це правда. На підготовку 5 хвилин». Потім з групи обирається співбесідник, який гратиме роль слухача цієї історії. У слухача буде завдання (оголошене тільки йому на вушко) в певний момент викрити брехню опонента. Завданням групи буде визначити тип реагування на звинувачення в брехні.

Практичне заняття 3. ОЗНАКИ БРЕХНІ ТА ЇХ ПРОЯВИ У ПОВЕДІНЦІ ЛЮДИНИ.

1. Способи виявлення брехні.
2. Критичність у сприйманні співрозмовника.
3. Спостереження за невербальним мовленням (рухи, жести, міміка)
4. Спостереження за вербальною інформацією (обмовки, паузи, запинання тощо)
5. Аналіз мотивації та спрямованості співрозмовника.
6. Встановлення логічних зв'язків та послідовностей в мовленні та діяльності людини.
7. Обережність при тлумаченні поведінки та виявленні брехні.

Основні поняття

Критичність, вербальна інформація, невербальне мовлення

Завдання для самостійної роботи

- опрацювати питання
- опрацювати основні поняття

3 години
2 години

Література

1. Пол Экман Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. - СПб.: Питер, 2009. - 304 с.
2. Пол Экман, Уоллес Фризен Узнай лжеца по выражению лица. – Питер, 2009г. – 272с.
3. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол. - 2009г. – 560с.
4. Фрай Олдерт. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи - Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006 – 284с.
5. Фрай Олдерт. Детекция лжи и обмана. / Пер. с англ. А. Ершова и др. - 2-е междунар. изд. -СПб.: Прайм-Евразнак, 2005. -320 с.

Творче завдання:

Ситуація №1: викликаємо одного добровольця з групи до дошки. Група має задавати йому запитання – як особисті так і загальні. Цей доброволець може відповісти як правду так і брехати. Завдання групи – розпізнати коли він бреше а коли ні. (Поведінка, рухи, рухи очей тощо сигналізуватимуть про це.)

Ситуація №2: група ділиться на 2 команди. Кожна команда придумує по 10 тверджень, 5 з яких правда і 5 брехня. Кожен із членів команди у довільному порядку говорить 1 з 10 тверджень. Команда опонентів має розпізнати правда це чи брехня. І пояснити чому вони зробили такий висновок. Так команди чергуються - по одному твердженню.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №1-5.

Тема 3. Ознаки брехні.

Мета: навчити студентів розпізнавати ознаки брехні.

Теоретичні питання:

1. Міміка та її роль в спостереженні за співбесідником.
2. Емблеми, ілюстрації, маніпуляції як детектори брехні.
3. Обмовки, тиради, паузи, тембр голосу та їх значення в мовленні співрозмовника.

ПОЗ №1

До психолога звернувся керівник приватного підприємства з проханням допомогти вирішити проблеми з персоналом. Він, зокрема, зазначив: «У своєму колективі я завжди намагався створити атмосферу довіри. Проте минулого місяця отримав інформацію про те, що деякі мої підлеглі використовують службовий транспорт для своїх власних цілей, витрачають робочий час на «ліві» підробітки. Не хочу цьому вірити, та й прямих доказів їх вини немає. Я особисто поговорив з кожним із них. Звісно, вони все заперечили. Але після цих розмов залишився якийсь неприємний осад... Навіть не знаю, чим це пояснити... Я чув, що психологи можуть якось викривати брехунів. Я ніколи цього не вмів, всім вірю і дуже часто

розчаровуюсь... Дуже хочу щоби Ви мені допомогли, навчили розпізнавати, коли людина каже правду, а коли бреше».

Література:

1. Пол Экман Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. - СПб.: Питер, 2009. - 304 с.
2. Пол Экман, Уоллес Фризен Узнай лжеца по выражению лица. – Питер, 2009г. – 272с.
3. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол. - 2009г. – 560с.

Тема для самостійного опрацювання

Тема 4. НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ

Питання для самостійного опрацювання

1. Основні види невербальної комунікації:
  - а) оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка);
  - б) паралінгвістична та екстралінгвістична система знаків (роль інтонації та різних невербальних включень у мову);
  - в) просторово-часова система організації комунікаційного процесу (організація середовища спілкування, явище соціальної дистанції, проксемика, візуальний контакт очима тощо).
2. Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.

Основні поняття	<i>Міміка, пластика, пози, жести, дотик, тактильний контакт, міжособистісна інтимна зона, особистісна зона, соціальна зона, офіційна (публічна зона), невербальна комунікація.</i>
------------------------	--

Список літератури для опрацювання

1. Брудный А.А. К теории коммуникативного воздействия // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. М., 1977.
2. Крижанская Ю.С., Третьяков В.П. Грамматика общения. М., 1990.
3. Лабунская В.А. Невербальное поведение. Ростов-на-Дону, 1986.
4. Леонтьев А.А. Общение как объект психологического исследования // Методологические проблемы социальной психологии. М., 1975.

Ліміт часу на виконання завдань для самостійної роботи:

Опрацювання теоретичних питань	13 годин
--------------------------------	----------

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 1

Умовою допуску до ПМР є зарахування звітів за лабораторні заняття та проходження перевірки рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання.

I. Тестові завдання (20 завдань, за правильне виконання завдання – 1 бал).
Максимальна кількість балів – 20.

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Поняття про спостережливість.
2. Професійна спостережливість у роботі психолога.

3. Структура спостережливості.
4. Тіло людини як об'єкт спостереження.
5. Метод спостереження, його види, переваги та недоліки, сфера застосування, способи інтерпретації отриманих результатів.
6. Мета, завдання, об'єкт, предмет, ситуація спостереження.
7. Гіпотеза та перелік можливих критеріїв спостереження.
8. Оформлення щоденника, протоколу, картки спостереження.
9. Критичний аналіз різноманітних методик спостереження.
10. Поняття про брехню, її мотиви.
11. Брехня як спосіб приховати почуття.
12. Страх та їх вплив на щирість людини. Страх викриття як перешкода при брехні.
13. Сумління як механізм внутрішнього контролю людини.
14. Емоції, викликані власною брехнею.
15. Фактори, що впливають на чесність людини.
16. Поведінка людини при викритті брехні. Виправдання та їх роль.
17. Ставлення людини до власної брехні. Ставлення до чужої брехні.
18. Способи виявлення брехні.
19. Міміка та її роль в спостереженні за співбесідником.
20. Емблеми, ілюстрації, маніпуляції як детектори брехні.
21. Обмовки, тиради, паузи, тембр голосу та їх значення в мовленні співрозмовника.
22. Основні види невербальної комунікації:
23. Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.

III. Професійно-орієнтоване завдання.

Клієнтський запит №1.

До психолога звернувся керівник приватного підприємства з проханням допомогти вирішити проблеми з персоналом. Він, зокрема, зазначив: «У своєму колективі я завжди намагався створити атмосферу довіри. Проте минулого місяця отримав інформацію про те, що деякі мої підлеглі використовують службовий транспорт для своїх власних цілей, витрачають робочий час на «ліві» підробітки. Я не хочу цьому вірити, та й прямих доказів їх вини немає. Я особисто поговорив з кожним із них. Звісно, вони все заперечили. Але після цих розмов залишився якийсь неприємний осад... Навіть не знаю, чим це пояснити... Я чув, що психологи можуть якось викривати брехунів. Я ніколи цього не вмів, всім вірю і дуже часто розчаровуюсь... Я дуже хочу щоби Ви мені допомогли, навчили розпізнавати, коли людина каже правду, а коли бреше».

ВИМОГИ ДО ЗАЛІКУ

Умови допуску до заліку

- Здано тему для самостійного опрацювання (викладачу на індивідуальній консультації)
- Виконано професійно-орієнтоване завдання.

Умови автоматичного зарахування заліку

- Виконано професійно-орієнтоване завдання.
- Є оцінки на рівні 61-100 балів за кожен з модулів.

Завдання до залікової роботи ідентичне завданням до ПМР.

Література до курсу:

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. – СПб, 2002.
2. Бойко В. В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. — М., 1996.
3. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации. — М., 1980.
4. Знаков В. В. Половые различия в понимании неправды, лжи, обмана // Психологический журнал. 1997. № 1.
5. Знаков В. В. Психология понимания правды. — СПб., 1999.
6. Знаков В. В. Психология понимания: проблемы и перспективы. — М.: Институт психологии РАН, 2005.
7. Знаков В., Психология понимания правды, 1999г. – 575с.
8. Лабунская В.А. Невербальное поведение. Ростов-на-Дону, 1986.
9. Пиз А. Язык жестов. — Воронеж, 1992.
10. Пугачевский О. О. Коммуникативно-личностные смыслы интерпретации невербального поведения: Автореф. дис. ... канд. наук. — Ростов-на-Дону, 1999.
11. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол. -2009г. – 560с.
12. Ракитина Л. И. Игры и манипуляции в межличностном общении. — Ростов-на-Дону, 1997.
13. Регуш Л. А. Тренинг педагогической наблюдательности // Вопросы психологии. 1988. № 3.
14. Регуш Л.А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. – СПб, 2001.
15. С.Г. Мягих, А.М. Петров. Некоторые аспекты из области психологии лжи. <http://www.psihoteh.ru/article-158.html>
16. Симоненко С. И. Психологические основания оценки правдивых и ложных сообщений: Автореф. дис... канд. наук. — М., 1998.
17. Тарасов А. Н. Психология лжи. — М.: Книжный мир, 2005.
18. Украинский Я. И. Адекватность отражения внешнего облика других людей как условие межличностного понимания: Автореф. дис. ... канд. наук. — Киев, 1988.
19. Фрай О. Детекция лжи и обмана. / Пер. с англ. А. Ершова и др. - 2-е междунар. изд. - СПб.: Прайм-Еврознак, 2005. -320 с.
20. Фрай О. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи - Прайм-ЕВРОЗНАК , 2006 – 284с.
21. Шостром Э. Анти-Карнеги, или Человек-манипулятор. — М., 1994.
22. Щекин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику. – К., 1992.
23. Щербатых Ю., Искусство обмана. Популярная энциклопедия. 2007г. – 1348с.
24. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. - СПб.: Питер, 2009. - 304 с.
25. Экман П., Фризен У. Узнай лжеца по выражению лица. – Питер, 2009г. – 272с.

IV. ЗВІТНО-ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП

4.1. Представлення результатів людині, яка звернулася із запитом

Обговорення представлених матеріалів спецкурсу на засіданні кафедри

К.: Отже, Ви вважаєте, що найбільш доцільним є запровадження спецкурсу «Психологія брехні»? Чим Ви обґрунтуєте актуальність викладання саме цього спецкурсу?

В.: Робота психолога, особливо у сфері психокорекційної, психотерапевтичної,

психоконсультаційної роботи, потребує розвитку спостережливості. Всі ми знаємо, що клієнти не завжди говорять правду, особливо на початку консультування; говорити правду іноді буває важко, страшно, боляче, вона може зруйнувати позитивний «Я-образ»... Тому правильно інтерпретувати невербальні сигнали для первинного аналізу проблеми просто необхідно.

Колега 1: Не всі наші випускники будуть займатися консультуванням. Для яких сфер професійної діяльності цей спецкурс буде корисним?

В.: Психолог, що може розпізнавати сигнали брехні, буде безцінним скарбом для будь-якої організації. Він здатен, наприклад, кваліфіковано спостерігати за процесом переговорів між бізнес-партнерами, за передвиборчими дебатами політиків, за перебігом наради, уроку, допиту чи політичного мітингу. Та, врешті-решт, спостережливість – це та якість, яка може прислужитися нашим випускникам не лише в професійному, але і в особистому житті – ситуації, погодьтесь, бувають різні.

Колега 2: Про психологічні ознаки брехні написано книги, знято фільми, вони загальнодоступні – навіщо потрібно витрачати на це години з навчального плану?

В.: Якщо людина знає ознаки брехні, це зовсім не означає, що вона може професійно ці знання використовувати. Спостережливість слід розвивати систематично, приділяти цьому час, формувати навички адекватної реакції у ситуації брехні. Найбільш цілеспрямовані та організовані люди цю якість можуть розвинути самостійно, а решті ми можемо допомогти, створивши в рамках навчального процесу сприятливі умови для розвитку спостережливості.

Колега 3: Які методи ви плануєте використовувати для роботи в рамках спецкурсу?

В.: Тренінгова робота, рольові ігри, обговорення відеороликів, аналіз життєвих ситуацій.

Колега 3: У Вас є програма тренінгу?

В.: На сьогодні я маю велику кількість матеріалів, з яких таку програму можна скласти досить швидко.

Колега 4: Наскільки повно цей курс забезпечений літературою?

В.: Більшість джерел, на жаль, російською мовою. В процесі роботи я планую написати декілька статей, вони доповнять електронну бібліотеку до курсу.

К.: Ну що ж, Ваш виступ був досить переконливим. Звичайно, над програмою ще варто попрацювати, але вона заслуговує право на існування. Успіху Вам у роботі!

В.: Дякую!!!

V. ЕТАП САМОАНАЛІЗУ, ГРУПОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ ТА САМОРОЗВИТКУ

Підсумкова рефлексія позитивних моментів (що саме вдалося зробити, чого досягти, від чого отримати професійне задоволення)

Під час виконання професійно-орієнтованого завдання було досить легко побудувати першу бесіду, тому що запит був цілком конкретний і чітко сформульований. Натомість виступ за результатами дослідження був складним, тому що було важко поводитися впевнено перед групою людей, відповідати на критичні запитання, захищати результати своєї роботи. Така ситуація дала можливість зрозуміти, що моє уміння виступати перед аудиторією розвинено недостатньо, відчувався внутрішній дискомфорт.

Аналіз наукової літератури дозволив зрозуміти логіку побудови навчального курсу, правила підбору літератури, формування тематики курсу. Я зрозуміла, що робота викладача – не лише читати лекції та проводити контрольні. Є величезний пласт непублічної, прихованої від студентів діяльності. Вона вимагає логічності та системності мислення, зосередженості, ретельності. Але, в той же час, ця робота дуже творча. Не знаю, чи буду в майбутньому викладачем психології, але впевнена: якщо ти займаєшся тим, що тобі цікаво – можна виконати роботу будь-якого рівня складності.

Сподіваюсь, результат моєї роботи вартий витрачених зусиль. Принаймні, я точно знаю, що з відвідувала би всі заняття курсу «Психологія брехні» із задоволенням.

Програма саморозвитку

Складові навчально-професійних умінь та професійно важливі якості, які потрібно було б розвинути	В чому полягали труднощі	План заходів для саморозвитку	Терміни	Критерії самоконтролю
Підбір літератури до обраного курсу	Важко було знайти наукову літературу, нормативні документи	Створити власний перелік електронних бібліотек, упорядкувати наявну психологічну літературу	січень 2017 р.	Розширений каталог психологічної літератури
		Сформувати перелік Інтернет-адрес, що містять нормативну документацію	січень 2017 р.	Каталог нормативної документації
Виступ перед аудиторією	Відчувалося величезне хвилювання під час публічного виступу, внутрішнє напруження заважало говорити переконливо.	Опрацювати психологічну літературу з проблеми публічного виступу	лютий 2017 р.	Знати основні причини невпевненості під час публічного виступу, механізми впливу на аудиторію
		Взяти участь у тренінгу ораторської майстерності	березень-квітень 2017 р.	Набуття навичок впевненої поведінки під час виступу перед аудиторією
Уміння систематизувати інформацію	Під час розробки навчального курсу іноді виникало відчуття розгубленості через надмір інформації, яку треба було впорядкувати	Написати статтю як результат опрацювання масиву інформації	травень 2017 р.	Наукова стаття, опублікована в психологічній періодиці

